30—

ČAKAVŠTINA

KVARNERSKIH OTOKA.

NAPISAO

Prof. I. MILČETIĆ.

(Preštampano iz CXXI. knjige Rada jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.)

U ZAGREBU

TISAK DIONIČKE TISKARE

1895.

Iz Laginjeve biblioteke

ČAKAVŠTINA

KVARNERSKIH OTOKA.

NAPISAO

Prof. I. MILČETIĆ.

(Preštampano iz CXXI. knjige Rada jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.)

U ZAGREBU

TISAK DIONIČKE TISKARE

1895.

K- 332/1957

305.474

SVEUČILIŠNA KNJIŽNICA ZAGREB

§ 1. Slaviste dugo uzdišu za prilozima iz žive Čakavštine, toga prvoga pučkog književnog narječja naroda hrvatsko-srpskog. Starina toga narječja, vrlo protuslovni nazori o znanstvenoj važnosti Čakavštine i ńezina akcenta (Antun Mažuranić, Kurelac, Miklošić, Jagić, Daničić, Potebnja, Brandt); zanimļiva činńenica, da to narječje, uzmičući pred Štokavštinom, naglo izumire te je već danas ograničeno na posve malen zemļišni opseg: sve to daje Čakavštini neki tajanstveni biļeg, mameći filologe, da je potańe izuče. Hvala tako općenitu zanimańu, a osobito neprekidnom pismenom i usmenom poticańu prof. Jagića, danas je prilično poznata i živa Čakavština.

Prof. Davorin *Nemanić* (sada ravnatelj sarajevske gimnazije) napisa opširnu raspravu „*Čakavisch-kroatische Studien*“ u izvješćima bečke akademije znanosti (Sitzungsberichte CIV, 1; CV, 2; CVIII, 1) godine 1883. 1884. i 1885. Gotovo u isto vrijeme priopći prof. R. *Strohal* u „Izvješću“ riječke gimnazije za g. 1882./3. (1—54 strane) raspravu: „*Osebine današńega riječkoga narječja*“; g. 1886. izda opet o svom trošku na Rijeci zbirku čakavskih „*Narodnih Pripovijedaka*“ (275 strana) iz sela Stativa (u okolici karlovačkoj), a na ńihovu osnovu potanko izloži glasove, oblike, skladńu i naglas stativskoga narječja, i to u izvješćima velike karlovačke realne gimnazije za g. 1886/7 - 1890/91. Prof. *Leskien* priopći god. 1888. u 40. svesku izvješćâ saskog učenog društva članak: „*Zur kroatischen Dialektologie Dalmatiens*“. Ovamo idu i rasprave: „*Današńi trpański Dialekat*“ od Mateja *Milasa* (Rad CIII) i „*Glavne osobine lastovskoga narječja*“ od prof. M. *Kušara* (Nastavni Vjesnik I. 4), a donekle i rasprava akademika P. Bud-

Iz Laginjeve biblioteke

mana: „*Dubrovački Dialekat*“ (Rad LXV), jer i današńi Dubrovčani imadu koješta zajedničko sa Čakavcima.

Znatan su prilog za poznavańe Čakavštine, kako se govori oko Bakra, i *Narodne Pripovijetke* od Frana *Mikuličića* (1876).

Nemanićeve studije[1] obuhvataju sjevero-istočnu polovicu Istrije s otokom Krkom i hrvatsko Primorje. Pisac spomińe među svojim pomagačima i pok. popa Mikuličića, koji mu je akcentovao sve riječi u svojoj zbirci narodnih pripovijedaka. I ako je Nemanić rodom iz Krańske, nije mu Čakavština tuđa, jer je svršio 8. gimnazijski razred na Rijeci, a poslije učiteļevaše više godina na pazinskoj gimnaziji u Istri, dakle među Čakavcima. On je obradio do sada akcenat oblikâ, priopćivši pojedine riječi u obliku, koji mu se činańe najobičniji u području ńegovih studija (Nemanić I. 5). Ovo mi se stanovište čini krivo, jer Čakavština ne treba književne gramatike: ovdje tražimo sve osobine pučkoga govora! Ne smijemo na ime zaboraviti, da u Istri živu Čakavci, Kajkavci i Štokavci; onih prvih je najviše, a pośļedńih najmańe. Znade se, da je mletačka vlada nekoliko puta naselila cijele predjele Istre, opustošene kugom, Hrvatima iz Dalmacije. Istra nam dakle ne može pružati ni jednog posve čistog narječja, pa za to su baš važne sve razlike govora. To svjedoči i Nemanićevo leksikalno blago. Evo nekoliko primjera. Pravi Čakavac ne govori *vùzal* (I. 19) nego *ùzal;* Čakavac ne će reći *čakule* (II. 32) talij. chiacchiera, ni *kučeta* talij. cocchietta (II. 39), što je prema kajkavskom izgovoru, već *ćakule* i *kućeta.* Sumńam, da čisti Čakavci govore *kćerka* (II. 25), jer je to štokavski oblik; Čakavac kaže *hćî.* Dalmatinci su za cijelo unijeli u Istru turske riječi *mahrama* (II. 40) i *ćordica* (II. 37). Teško da su se na čakavskom tlu razvili oblici *onima, ovima* (III. 7). Evo za to žalimo, što je Nemanić dao riječima jedan oblik, i što nije zabiļežio, odakle potječe koja riječ. Pored takova opravdana prigovora ne oklijevamo ipak priznati, da su Nemanićeve studije doslije najboļi prilog za poznavańe današńe Čakavštine.

U raspravama prof. Strohala o riječkom i o stativskom narječju ima štošta nepotrebna, a g. pisac pretpostavļa kao da ńegovi čitateļi ne će znati ni početaka filologije. Ja sam na Rijeci kano đak i profesor živio ravno 15 godina, no nijesam čuo nikada oblikâ: dat. pl. *stolun, stolimi, selimi;* instr. sg. *uhun;* acc. pl. *stole.* Ovaj pośļedńi oblik mogaše izaći samo iz ustiju književno obrazovana čo-

[1] Ja imam pred sobom posebne otiske, koje navodim ovako: I. (Sitzungsberichte CIV), II (Sitzungsb. CV), III (Sitzungsb. CVIII.)

vjeka, a oni drugi biće velike rijetkosti. Čudimo se, kada g. pisac (Izvješće riječko str. 13) tvrdi, da Čakavac u riječi *magari* zamjećuje štok. *k* (makar) svojim *g;* dok je vjerojatnije, da su tu tursku riječ primili Čakavci od Talijana, jer i u ńih glasi *magari.* Ne razumijem, kako može prof. Strohal stativski govor držati za ogranak kajkavskoga narječja (karlov. izvješće za g. 1886/87., str. 3), kada ńegova zbirka nar. pripovijedaka i ńegove rasprave pokazuju, da je to pravo čakavsko narječje, samo pońešto natruńeno Kajkavštinom i posve malo Štokavštinom! To svoje mišļeńe ponavļa pisac i u „Nastavnom Vjesniku" (kń. I, 266). Nije pisac uvijek srećan ni kada traži riječima korijene. Tako zove u pomoć Miklošićev Etim. Rječnik, gdje se nalazi češko „ač obschon", da dokaže izvor čakavskomu *ač*, koje je u istinu postalo od *zač*, a ovo od *za čto:* stsl. **за что**, Čakavci naime govore *zač, ač* i *aš* = cur, quia.

Sve to ne otimļe ipak općenite vrijednosti Strohalovim radńama.

Poznati ńemački slavista *Leskien* putovaše g. 1888. Dalmacijom baš radi Čakavštine te izloži *predbježno* posve u kratko svoja opažańa o samoglasnicima, o suglasnicima i o naglasku narječja hvarskoviškoga. Gotovo svi glasovni pojavi, što ih iznosi Leskien, nalaze potvrde i u mojoj radńi, kojoj je ńešto šire područje.

Ja prikazujem ovdje svoje biļeške o glasovima, oblicima i o akcentu čakavskog narječja, kako se govori na otoku Krku, Cresu i Lošińu. Ovo su tako zvani kvarnerski otoci, pripadajući pokrajini Istri. K tomu ima ovdje biļežaka sa dalmatinskih otočića Silbe (Selve) i Oliba (Ulbo), gdje sam g. 1883. boravio 3 dana, onda iz Rijeke, susjedne Istre i hrvatskog Primorja. Kako su znatne razlike između govora pojedinih krajeva, kojima se bavi ova rasprava, navodim kod svake riječi i mjesto, gdje sam je zabiļežio. Sela i varošice, nepoznate širem općinstvu, jesu ova: Dubašnica, Dobriń, Omišaļ, Vrbnik, Baška, Risika, Punat, Poļica na Krku; Beli, Dragozetići, Osor, Stivan, Vrana, Martinšćica na Cresu; sv. Jakov i Nerezine na otoku lošińskom; Drenova u kotaru riječkom.

Svaku riječ akcentujem. Gdjekoje riječi ostadoše bez akcenta, jer ga nijesam na mjestu zabiļežio, a sâm ne htjedoh da pogađam akcenta, izuzevši katkada riječi iz Dubašnice, svoga zavičaja. Još ću ovdje primijetiti, da su Kvarnerski otoci najzgodniji teren za izučavańe Čakavštine, koja se nije do danas za cijelo čišća nigdje sačuvala. Okolina je tih ostrva na suhu čakavska, a žiteļi Kvarnerskih otoka ne doživješe, koliko se pouzdano znade, zadńih stoļeća nikakovih doseļenika, izuzevši šačicu Talijana i Rumuńa. To

je teško reći o otocima sjeverne i sredńe Dalmacije. U hrvatskom Primorju govori se čisto čakavski od Rijeke do Seńa uz more i po Vinodolu, no na nekim mjestima javļa se već utjecańe Kajkavštine (više Grobnika) ili Štokavštine (oko Novoga i Seńa).

Akcenat.

§ 2. Već su stari hrvatski pisci i leksikografi biļežili akcente s pomoću kojekakovih znakova, koji su ipak tako nejasni te je Daničić, izučavajući ih, došao tek do nekih pouzdanih rezultata. Vuk udari temeļ štokavskoj akcentuaciji, no Vuk bješe gramatički genij, kako ga s pravom okrsti Kopitar. Sve, što su poslije ńega uradili oko štokavskog naglaska Daničić, Budmani, Pavić, Maretić i drugi, osniva se na ńegovu krasnom rječniku.

A kaki je čakavski naglasak? Prvi se oko ńega promučio Antun *Mažuranić,* izrekavši u svojoj „Hrvatskoj Slovnici" (1859.) i pravila, kako se odnosi čakavski naglas prema štokavskom. Izjavivši, da je čakavski naglasak stariji od štokavskoga, uze ga još ispoređivati s ruskim (u izvješću gimnazije zagr. g. 1860.), što mu je pronijelo ime po svemu slavenskom svijetu. Mažuranić nalazi u štokavštini 4 naglaska: a) za kratke slogove jaki teški ˝ i slabi teški ˋ, n. pr. brȁt, kńȉga, vòda, gòra; b) za duge slogove zavinuti ˆ i oštri ˊ, n. pr. dân, mêso, bôg, glâva, rûka, pêta. Mažuranić, držeći se „strogo" starih hrvatskih slovničara Kašića i Della Belle, isprevrnu značeńe Vukovih znakova za duge slogove: Mažuranićev ˊ = Vukovu ˆ, a Mažuranićev ˆ = Vukovu ˊ. Inače Mažuranić ne odstupa od Vuka. U Čakavštini nalazi Mažuranić samo tri naglaska: ˆ ˊ i ˝, dakle ona po ńegovu mišļeńu nema ˋ: vòda.

Jagić reče (Rad XIII. 3): ako Čakavština ne pozna naglaska ˋ, tada ne će biti ni ńezin ˊ posvema jednak takovu naglasku narječja štokavskoga. Štok. gen, dvóra = dvoòra, a kako je onda u Čakavštini? *Daničiću* nije Mažuranić pouzdan u pitańu akcenta, jer krivo naglasuje neke štok. riječi, n. p. bíser mj. *bȉser*, pa mu za to ne vjeruje, da je pravo naglasivao i čakavske riječi (Rad XX. 152). Daničić daļe tvrdi, da Čakavci ne će imati ni ˊ — što je već prije ńega kazao Jagić — ako nemaju ˋ. On misli protiv Mažuranića, da „niti je štok. akcentuacija postala od čakavske, ni čakavska od štokavske, nego obje od starije zajedničke, kao što ni druge osobine štokavske nijesu postale od osobina čakavskih, niti čakavske od štokavskih, nego i jedne i druge od starijih za-

jedničkih (o. c. str. 232). Daničićev sud o pouzdanosti Mažuranićevih čakavskih akcenata ne će biti nikako pravedan. Mnogi naši filolozi istaknuše, kako se neke riječi i drukčije akcentuju, nego ih je Vuk naglasio (cf. n. p. Maretića u Radu LXVII. 47), pa za to još nitko ne prekori Vuka s nepouzdanosti. Mažuranić je dakle mogao zabiļežiti i kaki mjesni naglasak, a napokon mu se ne smije najstrože suditi, ako je on, Čakavac, označio pogrješno gdjekoji štokavski akcenat.

Zanimļiva *Masingova* rasprava: „Die Hauptformen des serbisch-chorwatischen Accents“ (St. Petersburg 1876.) bavi se poglavito oko naravi kretańa glasa u izgovarańu riječi, a ne ispituje na kojim se mjestima u riječi javļa akcenat. Masingu je načelni osnov čakavskog naglasa jednak štokavskomu (s. 68). Ovdje opažamo samo, da je Masingov čakavski pouzdanik bio doduše Čakavac, no svakako pod utjecańem škole i kńige, a inteligencija hrvatska, kako je negdje zgodno primjetio prof. Maretić, odmiče od čistog narodnog izgovarańa. Masing govori s poštovańem o A. Mažuraniću, kao i ńegov zemļak Roman *Brandt* (Начертаніе Славянской Акцентологіи. Санктпетербургъ 1880.), koji usvaja Mažuranićevo mišļeńe o povjesnom značeńu čakavskog naglasa. U pitańu hrvatskog naglasa ne nalazimo u ovoj zanimļivoj radńi ništa novo, no s pravom brani pisac Mažuranića protiv Daničića: „Возможно, разумѣется, что въ „Хорватскую Словницу“ вкрались и нѣкоторыя лѣйствительныя ошибки, но мнѣ рѣшительно непонятно, что Даничичь, на основаніи частнаго разногласія Мажуранича съ Караджичемъ, совѣтуетъ относится ко всѣмъ его показаніямъ съ бо́льшимъ скептицизмомъ“ (str. 63).

Prof. *Maretić* prihvaćaše isprva Mažuranićevu nauku o čakavskom naglasu, držeći, da je ` mlađi od ostala tri akcenta, a svakako mlađi od ´ (Rad LVII 40). Oba su slaba akcenta sekundarna: svaki se jaki akcenat u štok. narječju, ako nije stajao na prvom slogu u riječi, pomaknuo za jedan slog naprijed i postao slab; a gdje su jaki akcenti stajali na prvom slogu, tu su i ostali, jer se nijesu imali kamo maknuti (ib. 49).

Prof. *Nemanić* u svojim studijama (o. c. I. 5) poznaje u Čakavštini dvostruki kvantitet naglašenih i nenaglašenih slogova, no samo jednu vrst akcenta, koji počiva na prvoj polovici sloga. Ńemu naglas označuje i kvantitet naglašena sloga, pa upotrebļava za duge slogove acut ´, a za kratke gravis `; nenaglašene dužine označuje poznatim znakom (—).

Prof. Maretić, obznańujući u „Vijencu“ od g. 1883. (str. 671) s velikom pohvalom prvi dio Nemanićevih studija, radosno pozdravļa pisca, koji je riješio slaviste jedne velike muke, na ime dokazao, da Čakavci nemaju slabog dugog akcenta, kaki se nalazi n. pr. u štok. riječi *gláva*. Ako se gdje nalazi, biće sekundaran i sporadičan pojav — dok zań ništa ne znade Nemanić. Maretić još žali, što nije Nemanić biļežio akcente Vukovim znak ovima, dakle *môst*, *kmẽt* mjesto *móst*, *kmèt*.

Pokojni pop Fran *Mikuličić* napisa iste godine u „Vijencu“ na str. 763—765. člančić, pobijajući Nemanićeve akcente. Mikuličić misli, da ima Čakavština tri naglaska, a treći je „nekakav osobit način naglaska, koji ne možeš u Štokavštini (?) primjetiti“. On tvrdi, da jednosložne muške riječi sa ˆ dobijaju u gen. sg. ` : *dvôr* dvorà, *grẽh* grehà; dok riječi sa ´ ostaju tako naglašene i u genetivu: *árt* árta, *bál* bála, *bár* bára. Ako je doista tako, onda bi ovo bilo važno, no vrijedilo bi možda samo za okolicu bakarsku.

I prof. Jagić zabavļa Nemaniću, što je upotrebio krivo Vukove znakove: *žír* žíra, *krúg* krúga mj. *žîr* žîra, *krûg* krûga (Archiv VII. 490). Nemanić (III. 65), odgovarajući Jagiću, ostavļa in suspenso pitańe, da li je dobro učinio, što je za duge slogove uzeo samo jedan akcenat. On tvrdi, da je ńegov ` = Vukovu ˝, a ńegov ´ = Vukovu ˆ, što se u istinu nije moglo tako shvatiti.

Prof. *Strohal*, koji se u raspravi o riječkom narječju i ne obazire na naglasak, akcentuje riječi stativskoga narječja, tvrdeći: „U stativskom narječju mogao sam razlučiti samo dva različita naglasa, jedan za kratke slogove, koga (!) bilježim znakom ` (gravis), a drugi za duge slogove, koga bilježim znakom ´ (acut)“. (Izvješće karlov. gimnazije za g. 1889/90. str. 3). Prof. Jagić sumńa, da bi bila u Čakavštini samo dva naglaska, dok je on sâm razabrao i u Kajkavštini akcente: `, ´ i ˆ, a neki ńegov učenik dapače i ˝ (Archiv XIV. 618). Prof. Strohal odgovara, da je doista i on čuo „u ńekim riječima“ akcenat ´, ali mu nije mogao dosta vjerovati, misleći, da je prodr'o iz štokavskog govora (Nastavni Vjesnik I. 267). Prof. *Leskien* tvrdi, da je čuo tri naglaska: ˝, ˆ i ´ (o. c. str. 205).

Pošļedak svega dosadašńeg istraživańa jest, da se za pravo ne zna, ima li Čakavština dva ili tri naglaska: većina vjeruje u tri akcenta, dakle kako učaše Antun Mažuranić prije kakovih 35 godina!

§ 3. Čuo sam od inteligentnih Štokavaca, kako ne shvaćaju četiri Vukova akcenta. Oni ih doista izgovaraju, jer ih usisaše s materinim mlijekom; ne — Štokavac će ih razabrati samo onda, ako raspolaže vrlo dobrim sluhom i ako pazļivo sluša. Da nije bilo Vuka, tko zna, bi li se danas jednodušno govorilo o četiri akcenta u Štokavaca? Lakše je graditi za stolom teorije, no hodati po narodu i sabirati gradivo. Pokojni moj učiteļ Geitler bješe i glazbeno obrazovan čovjek; on putovaše po čakavskim krajevima, zanimajući se i oko akcenta, pa opet ne mogaše reći: koliko je čakavskih naglasaka? Ja sam na svojim izletima biļežio i akcenat, no kako obraćah svoju pažńu i na druga pitańa, osobito etnografska, ostade mi katkada riječ bez naglaska. Budući da su moje dialektološke biļeške postajale tijekom mnogih godina — najviše ipak u jeseni g. 1883 — nađoh među ńima sada 2, sada 3, katkada i sva 4 Vukova znaka. Nešto pod utjecańem škole, a nešto pod utjecańem kńigâ, u različito vrijeme različito mišļah o čakavskom naglasu. Da dođem do suda, osnovana na uvjereńu, stečenu svojom mukom, odgađah riješeńe toga pitańa, dok još jednom obađem sve krajeve područja, kojim se kreće ova radńa. Nije mi bilo moguće.

Ne bojim se ipak tvrditi, da Čakavština ima akcente: ˝ i ˆ, koji odgovaraju posvema štokavskim. Akcenat ˝ se jasno razbira, kada pada na pošļedńi slog riječi, n. pr. *dnò, selò, sedlò, ženà* (Dubašnica). Jaki dugi naglasak je neoprovrziv u primjerima: *Mâte, Kâte, zîd, môre, glâva, pîr, trâva* itd. (Dubašnica). No ima znatan broj riječi, koje sam akcentovao znakom ˋ ili ´. Može biti, da su to u Čakavštini sekundarni naglasci, i da dolaze ovdje ondje samo sporadično. Nemogući za sada ponovno prispodabļati svoje akcentovane riječi sa živim govorom, svaki sam ˋ zamijenio znakom ˝, a svaki ´ znakom ˆ. Ako sam u opće htio sada na javu iznijeti ove studije, nijesam mogao drukčije raditi, jer mi je ˋ bilo katkada jednako Vukovu ˋ, a drugi put = Vukovu ˝. Tako je i sa znakom ´, koji mi je vrijedio za Vukov ´ i ˆ. Pouzdano ne bih mogao tvrditi — nakon mnogo godina — što mi je kada koji akcenat značio, pa tako ostajem na stanovištu Nemanićevu, uvjeren, da ću još u budućnosti sâm sebe ispraviti.

Nenaglašene dužine označujem znakom: —

Nemanićeva rasprava pokazuje, da svi Čakavci ne naglasuju riječi jednako, ni obzirom na kvantitet ni obzirom na naglašeni slog. U Nemanića (I. 7) dolazi *bòk* bòka, *brèst* brèsta; *drèn* drèna (I. 8), *vùk* vùka (I. 9); onda: *bók* bòka, *brést* brèsta, *drén* drèna

(I. 10), *vúk* vùka (I. 11), pa opet: *brést* brésta, *vúk* vúka (I. 13). Mi vjerujemo u vjernost tih akcenata, samo nam je g. Nemanić zaboravio reći, gdje se ovako a gdje onako naglasuje. Te čudnovate razlike potvrđuje moja radńa.

U Vrbiku govore *stȍl*, u Dobrińu *vȍl*, a u Dubašnici *stôl*, *vôl*; u Dobrińu *zvōnčić*, *pētèh*, a u Dubašnici[1] *zvônčić* i *petèh*; u Dobrińu *dōcà* (nom. dolöc), u Dubašnici *dolâc*, *dôlca*; u Dobrińu gen. sg. *likarà*, u Dubašnici *likâra* (nom. likâr); u Baški gen. sg. *zvonikà*, a u Dubašnici *zvonîka*; u Grobniku gen. s. *gospodarà*, dat. sg. *hladù*, u Dubašnici *gospodâra*, *hlâdu*; u Baški dat. sg. *grādù*, u Dobrińu *pūtù*, a u Dubašnici *grâdu*, *pûtu*; u Omišļu *krājȉ* reges, u Dubašnici *krâļi*. Ja sam dapače čuo u istom mjestu ili dajbudi u neznatnoj udaļenosti različito naglasivati: *čȍ* i *čô*, *jedȍn* i *jedôn*, *žȍto* i *žôto* (Dobriń).

Vidi se, da je u nekih Čakavaca naglasak skočio od zadńeg na predzadńi slog, koje će biti za cijelo noviji, ali svakako dosta star pojav. Zanimļivo je, kako su dugi nenaglašeni slogovi jednih Čakavaca u drugih naglašeni i dugi: grādù — grâdu, pūtù — pûtu: pomicańe akcenta je ovdje u savezu s duļinom predńega samoglasnika. Neki Čakavci vrlo dobro razlikuju pored kvantiteta naglašenih i kvantitet nenaglašenih slogova; drugi opet — n. pr. u Dubašnici — ne poznaju dugih a nenaglašenih slogova.

Čakavština pozna naglašene i nenaglašene proklitike, kakogod što ih pozna i štokavština. Evo zabiļeženih primjera: *pȍd ńega* (Drenova); vȍdne (Dobriń), *vȁdne* (Dubašnica) = *va dne* = interdiu; *nà dan* (Dobriń); *nà tonoc*, nom. tönoc (Dobriń); *nà more* (Crkvenica); *zà ńega* (Dubašnica); *nà mori* (Punat); *pȍ boga* (Drenova); u Omišļu *nà more* = na obalu, ali *na môre:* gre na more t. j. ide na put po moru. Nenaglašene proklitike: *po kùćici*, *u pȍļe* (Grobnik); *u likarà*, *po pūtù*, *na podȉ*, *va dvorȉ*, *u selȉ*, *na pûti*, *po redù* (Dobriń); *od brȍda* (Baška); *na Sȁpnu* (Dubašnica); *na Sȍpnu* (Dobriń); *na Sȅpnu* (Omišaļ). Premalen je ovo broj primjera, da bismo mogli odrediti zakon, kada prelazi naglasak na prijeglog sa slijedeće riječi. Sva je prilika, da leži tajna u trećem naglasu, koji ne nalazi mjesta u ovoj radńi. Ako je razlika naglaska razlog te štokavština podnosi *iz rúkê* pored *ȍd zmaja*; biće vaļda sličan razlog i u čakavskom *zà ńega*, *nà tonoc* pored

[1] Sve riječi, koje dolaze u zagradi bez primjedbe, potječu iz Dubašnice.

u pȍļe, po redù. Mažuranić u svojoj „Hrvatskoj Slovnici“ (II. izd., str. 16) taknuo se samo mimogred toga pitańa, postavļajući i zakon; no ne navodi potrebnih primjera. Mažuranić ne će vaļda griješiti imajući na umu govor vinodolski; tek moram opaziti, da sam i ja čuo *pȍ vodu* — kako izlaže prof. Maretić po Mažuraniću u Radu LXVII. 54 —, no i *po vȍdu.* Kada se budu potanko ispitala sva znatnija čakavska podnarječja, unijeće se svjetla i u zamršenu nauku o čakavskom naglasku.

Glasovi.

§ 4. Samoglasnik *ā* izgovaraju neki Čakavci kano dvoglas *ua* ili *oa*, no tako da je ono *u* ili *o* vrlo kratko, a *a* dugo i većinom naglašeno: *zaboduâski* predjel izvan Malog Sela (Lošińa) prema Ćunskom, *juâje, zuâc, Kuâte, harvuâski, Vela Struâza* predjel grada, *mortuâr* predjel grada (Mali Lošiń); *kalkuluâl* talij. calcolare, *dvuâ, vuâč, duân* datus, *vuân* vobis *znuâ scit, karvuâski* hrvatski! (Sv. Jakov). U Velikom Selu (V. Lošińu) nema ovakova dvoglasnog *a*, već se čuje više *o: krôj.* Drugi izgovaraju dugo *a* jako na nos te ne izlazi ni *o* ni *a*, već osobit grleno-nosni glas, koji spaja *o* i *a*, no više se primiče glasu *a.* Ja biļežim takovo *a* ovako: *ȃ*, koje mi se čini udesnije od Leskienova skandinavskog å, osobito kada stoji na takovu slovu naglasak. Taj glas poznadu i Kajkavci. Evo nekoliko primjera iz Dubašnice: *dȃn, Pȃve, mȃla, dȃr, strȃža, nȃš* (i *nȕš*), *stȃri, blȃgo, plȃća, lȃdańe* vladańe, upravļańe, *zdrȃvļe, lȃd'ja.* Ovakovo *a*, ako je naglašeno, ima uvijek jaki dugi naglas. Kratko *a* izgovara se čisto. Glas *ȃ* čuje se po cijelom creskom otoku, tek se ne izgovara onako nosno kao u Dubašnici. I na Silbi se izgovara *ȃ* slabije: *vȃnka, stȃri, danȃs, šȃ (šȃl), lȃž, mȃli, otȃc, kopȃ:* kopal, *kupovȃ:* kupoval, gen. pl. *dasȃh (dasȃk), krȃjov* regum. Katkada može biti *ȃ* i nenaglašeno: *glȃvù.* Glas *ȃ*, kako se vidi, razvio se u području primarnog i sekundarnog *a* (nije to dakle uvijek staro *ā*, kako kaže Leskien o. c. 203), a sačuvao se do danas i u Dubrovniku, jer Budmani tvrdi („Dubrovački Dialekat“, posebni otisak iz Rada LXV., str. 2), da se dugi samoglasnik *a* izgovara po otocima, u Dubrovniku i u Cavtatu — „no samo od mańine“ — sredńim glasom između *o* i *a.* Taj je dakle izgovor vrlo star. *ȃ* se još čuje na otoku Hvaru i Visu, možda i u drugih otočana. Prof. Virag (Program riječke gimnazije za g. 1890/91., s. 8) tzrdi, da se u Gerovu (kotar ogulinski) govori *d'ska, d'žd.* Ako su Gerovčani Čakavci, bilo bi to važno, jer

bi se možda izgovor glasa *i* dao dovesti u savez sa nekadašńim poluglasom; premda *i* zastupa i primarno *a*.

§ 5. Mjesto *ă*, odnosno mjesto starog poluvokala dolazi:

a) *o: sȅdon* ali i *sȅdan* (Beli), *son* sum (Beli i Dragȍzići), *čo* (ča), *otȍc*, *skopȍc*, *prasȍc*, *dubȍc* (dȕbac), *dolȍc* (dolȃc), *pȍs* (päs), *ȕjoc*, *gradȍc* između Garica i Paprata na Vrbanskom, *dȍž* ruski дождь, *donȍs* (danȁs) *pȅdoń*, *plâdoń*, *kašoj* (käšaļ), *žestilȍc* ime dobrińskog sela: žestilo = talij. acero, *gostińoc* ime dobrińskog sela, *na Sȍpnu* predjel kraj mora blizu Omišļa: stsl. **исъпьнъ**; *zȍbrā* (zȉbral), *mȍńe* (mäńe), *Bȍkorska* (Bäkarska) tijesno u zalivu između Bakra i Kraļevice, *vȅtor* (vȅtar), *Omȉšoj* (Omȉšaļ), *zvonȁ* izvana, *zȍme* (zäme) uzme, *vȍn* (vȃn), *Dubȍšnica* (Dubäšnica), *Dubȍšjanka* (Dubäšļanka) *jedȍn* i *jedôn* (jedȃn), *sȅdon* (sȅdan), *ȍson* (ösan), *pȍk* (päk), *sôn* sum, *bȍči* ruski бочка, bačva; *sosȍc* (sasȃc) mamma, *sosȉce* male sise, *sȍkamo* (säkamo) svakamo; *sȍki* (säki) svaki, *sȍkakov* (säkakov), *četrtȍk* (četrtȃk) *ponedȉjok* (pondȉļak), *utȍrok* (tȍrak), *pētȍk* (pêtak), *mostȉt* (mastȉt) gaziti grožđe nogama, *moštȅl*, talij. mastello, *večerȍs* (večerȃs) *osomnâjst* (osavnâjst), *somȍń* (samȃń) sajam, *dȍbor* (dȍbar), *mȅštor* (mȅštar), *rasȍhńen* (rasähńen) n. pr. bačva, *lȍhko* (lähko), *dȍje* (däļe), *zo* i *so* cum, *lȍg'je* (lägļe), *ogôń* (ogȃń), *mȍkor* (mȍkar), *maroč* (märač), *potȍkne* (potäkne), t. j. vatru, *blȁgdon* (blägdan), *vazon* (vazȃn) vazam, *bȁros* (baras) trs sa dugim razgranńenim mladicama, čineći sjenicu, *konȍc* (kȍnac), *utȍk* (ütak) debela pređa za pońave, *vȍdne* (vädne) interdiu, ali: *vâč, zâč, nâč (vȃč, zȃč, nȃč)* (Dobriń).

b) *e: dȍber*, *tesnȅk* ženska sukńa od crvenog damaska, *lȅket* (läkat), *junȅc* (jünac), *prasȅc* (präsac), *otȅc, kravujȅc* mali kraguj, *dȅž* (dȃž), *konȅc, kȉjec* (kȉjac) tanak poluotočić bez glavice, *Omȉšej* (Omȉšaļ), *sem* sum, *na Sȅpnu* (nom. Sȅpen?): vidi gore *na Sȍpnu* (Omišaļ). — *Keštȅl* talij. castello, *zelvȁ (zȃlva)* zaova, *pȅs*, *čȅ* (čä), *pȅk*, *otȅc*, *pekȅl* (pakȃl), *osȅl* (osȃl), *dolȅc* (dolȃc), *vinȅc* (vȅnac), *sȅn* sum, *rȅkel* (rȅkal), *pȅdeń* (pêdań), *deskȁ* (däska), *tenkôga* (tȃnkoga) gen. sg., *Bȅker* (Bäkar), *Bȅkerska* (Bäkarska) v. gore Bȍkorska, ali *dubjenac* osobit rubac (na Krku mu kažu *rûb)*, kojim žene zamataju glavu (Vrbnik s Risikom). — *če* (gotovo *ce)*, *bȅcva* (bäčva), *mȅńe* minus, *otȅc*, *sȅn* sum, *pȅs, sȅlkel* svukao, *obȅlkel* obukao, *denȅska* (danȃska) u gradu Cresu, a u Belom: *danȁska, pas, hamȁc* dim. od **хлъмъ**, *otȁc, dolȁc, skopȁc, prasȁc, dȁž, dažȉt, pak, kȁšaļ, kȁšjen* (kȁšļen). — U Stivanu i u Osoru: *če, kedȅ* (kadȉ), *prišȅl, bečvȉna, zvenȁ, venka, meška* (mäčka), *denȅs, otȅc,*

mẽńe. — *presẽhne* (presähne), *reke:* rekel, *denẽska* pored *danäs*, *desetek*, *vecereska* (Sv. Martin). — *domorȍdec*, *golẽc:* češki *holec* juvenis, *meša* misa (Vrana). Po svem Cresu čuje se samo *dan*. Sekundarno *a*, koje se razvilo na hrvatskom tlu te daje našem jeziku osobit biļeg prema drugim slavenskim jezicima, zastupano je jednako u Čakavštini i u Štokavštini: nego *neki Čakavci*, kako pokazuju izneseni primjeri, imadu mjesto *a* samoglasnik *e* ili *o*. Katkada je analogijom zasegao taj pojav i među primarno *a:* pok, pek. Vocal *e* iščezava pred novijim *a*, osobito u Belom: utjecaće škole i crkve! Već po tom glasu — a pokazaće se i druge osobine — mogli bismo razdijeliti Čakavštinu Kvarnerskih otoka na tri narječja: 1. Vrbnik i Omišaļ na Krku s cijelim otokom creskim, donekle i s otokom lošińskim; 2. Dobriń; 3) Dubašnica, Baška, Punat i Poļica (na Krku). Sva je prilika, da su žitelji pod 1) najstariji naseļenici Kvarnerskih otoka te su *možda* bili prvotno Kajkavci.

§ 6. Samoglasnik *o* izgovara se:

a) kano *a: saldât*, *naćâs* noćas, *krajâč*, *nadâr* (tal. notajo, nodaro), *marnâr* mornar (Dubašnica). Oko Rijeke se čuje *matìka* (u Dub. mȍtika). Možda ide ovamo i ime sela *Garice* (na Krku) mjesto *Gorice*. Za *marnâr* moglo bi se reći, da je i u latinsko-talijanskom *a:*[1] marinarius, marinaro lli marinajo, dok su Dubrovčani i Bokeļi posvema pohrvatili tu tuđicu, govoreći *mȓnâr*. One druge riječi ipak bjelodano pokazuju, da se u nekih Čakavaca izgovara nenaglašeno *ŏ* kao *a*;[2] a taj pojav je i za to zanimļiv, jer je tako i u ruskom jeziku, n. pr. storóža = staróža, borodá = baradá.

b) kano *u: un* ille (Silba); *kulìko, tulìko, ovulìko, onulìko* (Dubašnica). Ovako postade i *mùzul* (Dub.) ulcus, stsl. **мозоль**.

c) Kano *uo* (dvoglas): *Osuȍrsćica* (Osuȍrsćica?): brijeg Osoršćica na otoku lošińskom, *puȍl* pô, *leruȍj* talij. orologio, *kvartaruȍl* tal. quartaruolo, mjera za žito; *nuôg* nógâ (Sv. Jakov). U Malom Lošińu opet *o* u *môj* glasi nekako između *o* i *u*. I na Silbi ima mutnih *o*, a *o* u *krâjov* regum glasi nekako između *o* i *e*. Među Kajkavcima ima također *uo:* kuoža mj. kȍža (Vaļavec u Radu

[1] Tuđe *a* postaje *o*, n. pr. *orivàt* arrivare, *Ontôn* Antonius (Dubašnica).

[2] Ako je riječi *lajètina* (tako sam je čuo naglasiti) = prim. *jančevina* korijen isti s riječi *loj*, onda bismo i ovdje imali isti pojav (Oko Briņa u Hrv.).

XLIII. 2.); u Slovaka *kuoň* — koňa. Slično u talijanskom sonáre pored suonáre ali samo suóno.

d) kano *e: evakȍ*, *evakȍva* (Dobriń), *endȉ* (Omišalj).

Stsl. riječ **косоръ** govori se u Dobriňu *kosȍr* a u Dubašnici *kosȋr:* velik nož u obliku srpa, kojim sijeku grmlje, graňe i šikarje.

§ 7. Samoglasnik *e* izgovara se kano:

a) *i: grim* (grên) (Silba). — *kolijȁni* koleđani (Omišalj), *vičêrńa* officium vespertinum; *vičȅrat* coenare, *povičêrka* gošćeňe poslije večere, *kadȉ* (Dubašnica): u Dobriňu *kādȉ*, a na Rijeci *kadȅ*.

b) *je (ĭe)*: *kon'jȅstra* i *kon'jȅrica* talij. canestra, *Malosjêlci* stanovnici Malog Sela (Lošińa) *parn'jêst* (prnêst). Tako u Malom Selu, a u susjednom selu Sv. Jakovu: *šjêst* (šêst), *pjêz* talij. peso. Slično u Kajkavštini: cjesta mj. cesta (Vaļavec u Radu XLIII. 2.), u slovačkom *pliesť* od *plésti* i u talijanskom *lieto* pored *letizia* (Miklošić, Vergl. Gramm. I. 486). Primjeri u § 8. b) za cijelo su se izgovarali najprije *ē*, a onda *je* (ĭe).

§ 8. Stsl. **ѣ** zamjeňuje se glasom:

a) *e* ili *i*, i to nedošļedno u svakom kraju: *sopȉla* tibia, *dȅlani* (dělaňe (Omišalj). — *oblêć* **облѣщти**, *vlêć* **влѣщти**, *mlêst* **млѣсти** (Beli). — *odvrȅć* **отъврѣщти** (Sv. Jakov). — *vȉdel, mlȉst* (Risika). — *belȅg* **бѣлѣгъ**, *lêpo,* v Rekě (Stivan). — *vinȅc* (Vrbnik). — *nedȅja* **недѣлꙗ**, *clovȅk* (Sv. Martin). — *ranȅje* (Vrana). — *sopȅla, oblȉć, čovȉk* i *človȉk, bêlo, têlo, dȅlo, brîg, vlȉć, tlȉć, dîte, lîp, lȅto* (Dubašnica). — *vlȉć, mlȉst, dîte, susȅda, grîh, ponedȉjak, nedȉja, udȅlali, lîpo, mȉsec, kudȉja* (kudȉļa), *zapovȅda, kolȅno* (Dobriń). — *vrimena, vrȉća* (Veliki Lošiń).

b) *je: l'jêp, bjêl, hot'jêl* (otȋl) (Sv. Jakov).

c) *a (ja): gńâzlo,* stsl. **гнѣздо** nidus. (Dubašnica). — U Kajkavaca dolazi često *a* mj. **ѣ**: *mahȋr* mjehur (Varaždd. okolica), *daca* djeca (Zagorje).

Kako se odavle vidi, na Kvarnerskim otocima nema nigdje ni čistih ikavaca ni čistih ekavaca; na Krku preteže ikavština a na Cresu ekavština. Meni se čini, da je ikavski izgovor među sjevernim Čakavcima noviji pojav, i držim, da bi se to dalo dokazati potańim istraživańem. Ekavština vlada i u Istri između Rijeke i Učke (unutrńost Istre mi nije poznata potańe), od Rijeke pa sve do Bakra. I Bakrani su ekavci, no ipak govore *lipo, vrime.* Ekavštini ima traga već u najstarijih čakavskih pisaca, n. pr. u Bernardinovim Evanđeļima dolazi: verno, mesto, telo itd. Ekavština se boļe sačuvala među sjevernim Čakavcima, kojima su susjedi Kajkavci.

§ 9. Samoglasnik *i*, izuzevši u opće primarno *i*, i ono što je rečeno u § 7. pod a) dolazi mjesto različitih glasova. Stsl. **цръкы** glasi u Omišļu *crīkì*, u Lošińu i na Rijeci *crêkva*, a u Dubašnici *crîkva*. Prema tomu u Omišļu: *krî* (kr̀v), *smokì* (smôkva), *ùliki* (ùlika): negdje sam čuo i *ùlikva*. **Длъбоко** glasi u Dubašnici *dunbòko*, u Dobrińu *dibokò*. Riječ **хрибъ** dorsum živi i u Belom na Cresu: *hrèbi*, no ne znam, da li se govori i u jednini. Biļci myrtus, **мѵрьта** kažu na Lošińu *marta*, a u blizini sam čuo i *murta*. Vuk ima u svom rječniku: *mjèhîr* (Boka) i *mjèhûr* (južno): u Dobrińu glasi *mihîr*, a u Dubašnici *mihûr* **мѣхъірь**. U Omišļn govore *zelì* **зелиѥ**, a u Vrbniku *zelê*; u Dubašnici *krêlo* ala, na Rijeci *krèjut*: kreļut, stsl. **крило**; u Dubašnici *rìpa*, štok. repa. Na Rijeci kažu *cresńa* cerasus, a u Dubašnici s umetnutim *i*: *čirîšńa*. U Dubašnici je poznata riječ *kostêlnica* Beinhaus (u českom kostênice), koja glasi u Baški *kostîlnica*. Za stsl. **ꙗдро** velum imadu Dubašļani *jìdro*.

§ 10. Stsl. **ѧ** sačuvalo se kano *en* na otoku Cresu (u gradu i u Sv. Martinu) u riječi *zênt* **къ-зати**, dok se govori u Stivanu i u Vrani *zêt* (ovako je pravilno u Čakavaca), a u Sv. Jakovu i u Sv. Martinu *zjêt*. Čakavci govore redovno *zêc* **заѩць**; po svem Cresu se međutim čuje samo *zajc* kano u Kajkavaca. Najobičnija je riječ *jazìk*, koja se govori na Rijeci i oko ńe *zajìk*. U Dubašnici kažu *žâja* **жажда** i *žâjan* **жадьнъ**; u Hreļinu *kļanen* **кльнѫ**. **Съраштa** glasi u Dubašnici *srìća* (poznato i iz kńiževnosti). U Dubašnici se javļa i parasitsko *j*: *kļêt* **клати**, *gļèdat* **гладати**. — I u hrv. Kajkavaca često dolazi *a* mj. **ѧ**: *dêta* **дѣта**, *zàt* **зать** (Zagorje).

§ 11. *r* sonans postoji u Čakavaca, nego ima i različitih zamjena:

a) *r* je samoglasnik: *kr̀v* (može se čuti i vrlo slabo *e* ispred *r*), *četr̀ti* (Risika). — *umrlà*, *kr̀v*, *četrtòk* (Dobriń). — *obrnùla*, *držàt* (Grobnik). — *drvò*, *pr̀sten*, *vrt̀it* (Dubašnica).

b) prvotno *r* postaje *ar*: *vàrt* *bàrz* (Dragozići). — *vàrst*, *pàrst* u Drazi Baščanskoj *prst*), *Parvić* otočić, *varzèl*[1] vijenac suhih smokava (u Dubašnici kažu tome *očenâši*, a u Puntu *verzel*), *gàrdo*, *parst*, *četàrti* (Beli). — *čàrn* crn, *čarjèn* (črļên) crven (Osor). — *art* u seńskoj luci (Seń). — *četardeset*, *varni* 2. lice jednine

[1] Nemanić I. 60 ima *navr̀žaj* corona ficorum. U slovenskom ima *vrzêl* Zaun, Hecke (v. Miklošićev Etym. Wrtb. pod *verz*. — 1.)

imperativa, *vàrh*, *karv*, *tarsje*, *arat:* tako se zove južni kraj otočića *Silbe*, *vàrta*: vartal, *darvȍ*, *pȁrst*, *tȁr* — *târla* — *târlo*, *bȁrzo*, *pȁrvi*, *žȁrne:* kada mladić polazi djevojačku kuću, kaže, da ide na „žarne"; opet se čuje: *san mȅrt*, *mertȁv*. Samoglasnik *a* i *e* ispred *r* je obično vrlo slab, no ipak se razbira (Silba i Olib). — *skȁrb*, *vàrč*, *tàrgaće*, *karvuâski* hrvatski, *kàrpanac* hljeb od suhih smokava, *zȁrno*, *karst'jȁnin*, *Bardo* ime sela (Sv. Jakov). — *pȁrst*, *vàrtal*, *bȁrdina* predjel grada, *varsȁk* predjel grada, *harvuâski*, *beli àrt:* put, koji vodi sa lošińske *privlake* (domaća riječ u Lošińu) u Čunski, *parn'jêst*, *parnesal*, *ȕmar* — *umȁrla* — *umȁrlo*, *koludarc* dio lošińske luke (Mali Lošiń).

Ne možemo dakle, kako svjedoče ovi primjeri iz današńe čakavštine, pripisivati samo nesavršenoj ortografiji, ako su naši stari pisci u ovakim slučajevima pisali *ar*.

c) mjesto *r* dolazi *er: bêrz*, *êrt:* omišaljsku dragu zatvaraju dva poluotočića, većemu kažu *êrt* a mańemu *pȕnta:* ispod „*stenî*" (predjel gradića) je opet *ȅrtēc*, *čȇrv* (čŕv) crv, *čȇrn* crn, *ȕmer* — *umȅrlā*, *tȅr* — *tȅrla*. *mȅrli zvon:* zvon za mrtve, *tȇrn*, *vȅrt* (Omišalj). — *cern*, *bȅrzo*, *vȅrt* (grad Cres). — *perhȁlo* vrvca, *tverd* (Stivan). — *zȅrno*, *Germov* ime sela (Sv. Martin). — *četerti* pored *mrtlok:* nepresušna lokva (Vrana). — *deržat*, *kerv* (Vrbnik). — *er* može metatezom postati *re: prest* i prenēsē (prnēsal) u Omišlu. I na Rijeci se čuje *er*. U nekim se mjestima doduše izgovara ono *a* i *e* pred *r* vrlo ńežno; no kako mogu biti ti vokali i dugi, dapače stvaraju i metatezu, očevidno je, da je to pojav vrlo star. Gdje se *a* ili *e* izgovara ispred *r* slabo, može se zamijetiti i vokalsko *r:* ovaj drugi izgovor, nastao utjecańem kńiževnosti, biće katkada mlađi. Budmani uči (o. c. 2), da se i u Dubrovniku govore dvije riječi sa *e* pred *r: èrvati se*, *èrvaće*, a M. Kušar (Nastavni Vjesnik I. 322.) čuo je na Lastovu *èrđa*. Prof. Kušar priopćuje, da se u istom mjestu čuje *bŕtva*, *mokŕna*, *prļépit* mjesto *britva*, *mokrina*, *prilijepiti*. Slično je tome u Dubašnici *prl'ipak* mj. *prilipak:* puž, koji je u moru uvijek prilijepljen za kamen.

§. 12 *l* sonans živi još i danas u nekih Čakavaca, premda sam to ja nijekao u Jagićevu „Archiv für slavische Philologie", Bd. XI., s. 365. Poslavši jedan otisak članka: „Das silbenbildende und silbenschliessende *l* im kroat. ča-Dialekte" iz „Archiva" prijatelju dru. M. Trinajstiću u Krk, upozori me on, da se *l* sonans doista čuje u vrbničkom selu Risiki. Ja sam tada umolio svoga prijatelja, da uputi k meni na Rijeku kojeg nepismena seljaka iz onog sela.

Tako mogoh zabiļežiti ove riječi sa čistim sonantom *l*: *pl̀nica* punica, *vl̀na* vuna, *glbokà jàma* duboka jama, *dl̀g* dug, *pl̀n* pun, *dl̀žen* dužan, *tl̀cal:* „ovcu sam tlcal“, kada ne ide mlijeko iz vimena; *mlzel* muzao, *žlt* žut, *tl̀kel* tukao, *obl̀kel* obukao, *vl̀k:* poluga za dizaňe obruča; *mlčàt* mučati, ali: „neka *mučî*“. Ipak nije ni u Risiki govor došļedan, jer sam čuo od istoga seļaka: *sênce* sunce, *jàbelka* jabuka. Docnije sam se uvjerio, pazeći pomńivije, da *l* sonans živi sporadično još u Baški i u Puntu. U Baški sam čuo u istoj kući, gdje muž govoraše *oblkal*, a ńegova žena *obalkal* i salkal. U Baški sam još zabiļežio *dalg*, *zalvȁ*, ali *dug*, kako je u ovom mjestu pravilno. Iz Punta znam za ove primjere: *oblcì se*, ali *obùkal; plt, pomlzal, mlzì:* mlîst; „si bil *stlčen*“: tlîć. Imao je dakle pravo moj cijeńeni zemļak dr. Crnčić, da se na Krku govori: plk, dlg itd., što sam ja pobijao. Taj je izgovor ipak vrlo rijedak, te će ga skoro nestati.

Inače sonant *l* postaje redovno:

a) *al (l* može i otpasti): *valna, palž puž, malčàt: malčì, malzìt. malzicinka* nadimak neke žene (Lošiń). — *obàlkal:* oblêć, *vàlkal:* „ča se valčeš?“, *paln, dàlgo, jabàlka; kalk* stijena više mora ispod Beloga: i Vuk ima riječ *kùk* (iz Dalmacije), a tumači je: „veliki kamen, stijena, der Felsen, saxum“; *halm, halmàc, dalbòk,* part. praet. act. II. *mazal* * malzal, *malzla:* inf. *mlêst, sance* * salnce, no govori se i *sunce, dug* debitum (Beli i Dragozići). *sàze* * salze слъзъı, *malčàt: malčì* (Sv. Jakov). Povrh Nerezina ima brdašce *halmàc* хлъмьць.

b) *el* (ili *l* otpada): *velna, peln, delgo, sèlkel* * svelkel, *jàbelka,* no *sènce* (Cres). — *helm* brežuļak između Martinšćice i Lubenica, *melzìcarice* predjel više Martinšćice, *melzice* ovce muzare (Sv. Martin). *kelk* izvor iz pećine pod Vrbnikom, *zelvȁ* = (zâlva), *gelbòk* (dunbök), *vèlna, jàbelko, pèln, dèlg* longus, *dêlg* debitum, *gelnecè* (ocenâši) krunica: vaļda od глътати, *vèlk* na pušci i poluga za obruče, a lupus je *vuk.* Tako i *puk,* a pored toga *sênce, hlam* хлъмъ (Vrbnik). U Omišļu ispada uvijek *l: jàbeko, vèna, behȁ, dèg* longus, *dêg* debitum, *pêž* pûž, *sêkē*: svelkel, *sênce, napeńùje, šezȁ*[1], *žêt, vêkē:* * velkel, *têkē* * telkel, *obečèn,* ali: *zelvȁ, vûk* poluga za obruče i *hamèc* хлъмьць.

[1] Prof. Kušar (Nastavni Vjestnik I. 327) navodi osobitu riječ iz Lastova: *slizit* = polako točiti. Sva je prilika, da je *slizit* postalo od *slzit,* stsl. слъзити te bismo ovdje imali sonant *l* = *il, li.* Ako u

c) *ol*[1] *(l* ispada: *jäboka. dȍg, žȍto* i *žôto, stȍba, vōkŭ* 3. lice pl., imperativ 2. sg. i pl.: *vōcì, vōcìte, mozem, mōzù: mlîst, močäla* (mučäla): *mōčät, vȍna* (vüna), *z dȍga:* iz daļine, *pôn* (pün), *tōčȅ* (tûče), *stōklì* (stûkli), *sônce, sȍza, pȍnica* (pünica), *tôkō* (tükal), *obôkō* (obükal), *napȍni* 3. lice sg., *bōhȁ* (büha), ali: *vuk* i *dibȍk.* I Slovenci u svom književnom jeziku imadu u ovakim riječima *ol:* jabolko, dolg, holm itd.

I ovdje ima neka sličnost s ruskim jezikom: солнце se izgovara kao u Dubrińu bez *l: sonce!*

d) *u* kano u Štokavaca: vûk, sȕza, *pût, mučät, dȕg* itd. Ovako je u Dubašnici, na Silbi, po hrvatskom Primorju, u opće u ogromne većine Čakavaca. Sve glasovne promjene vokalskog *l* pokazuju riječi *hûm* i *mûn,* koje glase: u Martinšćici *helm,* u Belom *halm, halmäc, hamëc,* u Sv. Jakovu *halmäc,* u Omišļu *hämëc,* u Vrbniku *hlam,* a na grobničkom je poļu selo *Pod-hum.* Ova riječ znači svagdje samo opredijeļeni brijeg, a ne u opće brijeg. Riječ * *meln,* poļski *mlon,* držalo ručnog mlina (v. Miklošićev Etym. Wörterbuch) glasi: u Dubašnici *mûn,* u Omišļu *mân* * maln, u Dobrińu *môn* * moln, u Poļicima metatezom *mlȁn,* a u Puntu *mlân*[2] (izgovori: mloan).

Nesumńivo je, da su negda Hrvati i Srbi općenito poznali samoglasno *l,* jer to potvrđuju glagolski spomenici i današńi Čakavci. Docnije se predmetnulo *a* i *e,* ili se stezańem i izjednačivańem razvilo *u.* Gorńi primjeri pokazuju, da je izgovor *al* raširenији nego *el;* no jedno se i drugo koleba, uzmičući pred novijim *u.*

§ 13. U štokavštini *l* na kraju sloga postaje *o,* a za čakavštinu se općenito uzimļe, da ono *l* ostaje nepromijeńeno. To nije posve istinito. Većina Čakavaca doista ne mijeńa onoga *l: vȁrtal, parnesal, rȅkal, stôl,* ali *ŭmar:* * umarl (Lošińj). — *karatêl* tal. caratello, *hotel, pokrîl, govorîl, coval* (pcȍval) psovao (Sv. Jakov). — *prišël, krcal, čul, bil* (Sv. Martin). — *obȁlkal, kopȁl;* no: *mazal:* * malzal (Beli). — *pasâl* tal. passare, *kupîl* (grad Cres). — *rȅkel vȉdel, stȍl* (Risika). — *pekȅl* (pakâl) inferi, *osȅl* (osâl), *hvalîl, govorȅl, rȅkel, pȁdal, vȉdel, zgorȅl, pȍbral,* zvâl (Vrbnik). — Tako

---

Lastovu dolazi *ir* mj. sonanta *r,* posve je vjerojatna i zamjena: sonant *l* = *il,* a metatezom *li.*

[1] Ovaj pojav nije osamļen, jer se govori i na otočiću Lastovu (blizu Dubrovnika): *bȍha, dȍg, jäboka* itd. (M Kušar l. c. 321).

[2] I u Nemanića I. 10. dolazi *mlân.*

je i u Dubašnici, po hrv. Primorju i — možda — po većem dijelu čakavske Dalmacije. Ima ipak čistih Čakavaca, koji onoga *l* nemaju: ili je postalo *o* kao i u Štokavaca, pa se saželo s predńim samoglasnikom, ili je otpalo: *vȉdi* (vȉdī?), *bî, kupî, kopâ, kupovâ, Sîba,* Sȉbeńanin: na otočiću Dlasniku — tal. Premuda -- kažu *Silba, šâ, ubô, tȁr:* * tarl. *mû* tal. molo, *vȁrta* : * vartal, *vardakô* prsluk (tal. guardacollo?), *facô* tal. fazzoletto, *žmû (žmûļ* u Dubašnici) čaša (Silba). — *rȅkō, ȕmr:* * ȕmrl, *plê, pȕknū, vȉdē, zȍbrā* (zȉbral) izabrao, *kȍvā, imê, prȍdā, prišê, bî, nosî, oženî, šô* išao, *pâ,* ali: *tȓl,* i više puta (Dobriń). — *stô, vô, vȉdē, prȍdā, tȅr:* * terl, *ȕmer:* * ȕmerl, *dê* pars, *zatêkē:* „ontrat je ovomu sve šilo zatêkē va škinu (tal. schiena)“, *bȁdā, ušê* (ȕšal) pobjegao, *pustî, učinȋ, mȉslē* (mȉslil), *pobȉgnū, nosî, otvorî, bî, prišê, hȉtē* (hȉtil), *pasâ* (pasâl) tal. passare, *obernû* (obrnûl), *zamäzā, fȉnī* tal. finire, *rȅkē* (rȅkal), *prenȅsē* (prnȅsal), *čuvâ* (čȕval), *šê* (šâl): шьлъ, *jâ* (jîl), *složî, posȉkē* (posȉkal), *otê* (otîl): хотѣлъ, *nosî, očesâ* (očesâl), *imê* (jimîl), *ćapâ* (ćapâl) tal. chiappare, *držâ* (držâl), *hâ* (häjal): „on toga nî hâ“, *ščâ* сьчати, *našê* (näšal), *trȅfi* (trȅfil) ńemački treffen, *pokazâ* (pokâzal), *učinê* (učinîl), *klâ* (klâl), *fermâ* (fermâl) tal. fermare, *mȍgē* (mȍgal), *stȁvī, ležâ* (ležâl), *vȅsē* (vȅsel), *vȇkē* (vȕkal), *mučâ* (mučâl), *mäzā,* ali *bêl* (Omišaļ).

Sličan se pojav javļa i u Kajkavaca. Na Koreńaku (općina Turski Vrh u kotaru Ptujskom) govore particip praet. act. II.: *stêpu:* „veter je stêpu“, *vjô* ujeo, *vûdro* udario, *lȅžū* ležao, *navȕčo* naučio, *kȕpo* kupio, *zgȕbo* izgubio, a u susjednoj hrvatskoj Voći: *platiu* platio.

§. 14. Većina Čakavaca, mislim, redovno ima glas *ļ* i *ń* gdje i Štokavci. U Dubašnici pravilno upotrebļavaju *ļ: žȅļa, ļubâv, ûļe, grâbļe, zȅmļa,* a izuzetak je *prȉjatel,* pl. *prȉjateli.* U nekih Čakavaca opet ispada *l:*

krâj rex, *pȍje, Omȉšej, judi, jubȉt, žmûj* (prema dubašļanskomu *žmûļ),* ali ipak *vesȅļe* (Omišaļ). — *dȍje* (dȁļe), *ponedȉjak, nedȉja, kȁšoj* (käšaļ), *pȍje bȍje, Tribȕje* dobrińsko selo, *mȅje* (mȅļe) 3. lice sg praes., *mihôjski* (Mihôļski) mjesec srpanj, *jȕbav, jubit, Dubȍšjanka* (Dubašļânka), *lȍg'je* (lägļe), *vȍja* (Dobriń). — *kašej* (käšaļ) u Vrbniku. — *käšjen* 1. lice sg. praes. pored *käšaļ* (Beli). — *nedȅja, hvȁjen* (hvâļen) u sv. Martinu. — *jubâv* pored *ļubȉti, krâjov* regum (Silba). — *medȁja* (medäļa), *jûdi* (Stivan). — U Grobniku kraj Rijeke: *bȍje, škȕja* i *škȕļa.* — *g'jȅdat* (gļȅdat) u sv. Jakovu. Ni oko Rijeke se ne čuje *ļ* već *j: bȍje, jubâv,* ali i *vesȅl'je,* gen.

vesêja. I u mletačkom se narječju, kako se govori po našim obalama, ne izgovara *gli* (ļ) već *j: fia:* figlia, *mejo:* meglio, *tajar:* tagliare. Jedan jezik mogaše utjecati na drugi. I u Dubrovniku se govori (Budmani o. c. 3. kaže, da to čini mańina Dubrovčana): *boje, uje* mjesto *boļe uļe.* Neki Čakavci izbacuju poput Kajkavaca *j: zelê* zeļe (Vrbnik), *ule* uļe (Sv. Martin), genitivi sg.: *ûla, zelà* (Vrbnik), *želèza, prìjatela* (Dubašnica).

§ 15. Mjesto štokavskog glasa *đ* imadu Čakavci pravilno *j: mlàjī, ròjen, prèja, grôzje, kolejäni* (u Omišļu *kolijäni*) koleđani, *vìjen* (Dubašnica). Tako izgovaraju seļaci i talijanske riječi, kada govore talijanski: *jorno* . giorno, *jovedì* giovedì. To se čuje i od Talijana te su i ovdje mogli talijanski i hrvatski jezik izmjenično utjecati na razvitak dotičnih glasova. No nije sasvim iščilio *d,* jer jer se n. pr. u Dubašnicí ne čuje *laja* = lađa, već se odjelito izgovaraju oba glasa: *lâd'ja.* Biće takovih primjera i više.

§ 16. Glas *ń* izgovaraju Čakavci kao *ń* ili odjelito *n'j* ili može *j* otpasti. U Dubašnici: *ńegôv, nädra,* sli *stân'je;* u Dobrińu *prošćenà* prošćeńa.

§ 17. *d* postaje *l: gnâzlo* gnijezdo, a prema štokavskom *moždani* ide ovamo i *môžļeni* (Dubašnica), n. s. *mòzg.*

Leskien (o. c. str. 207) nabraja više primjera s otoka Hvara, ali nemá pravo, kada tvrdi, da to biva samo ispred suglasnika.

§ 18. Staroslovenski jezik poznavaše *z* i *dz.* Doslije se samo znalo, da Dubrovčani u dvije riječi govore *dz: dzora* i *jedzero.* Ja sam među tim čuo taj glas u Grobniku (kraj Rijeke) u riječi *nadzad,* a neki moj bivši riječki učenik, rodom Omišļanin, kazivajući Šenoinu pjesmu „Junaci Gologlavci", izgovori *dzrna* u stihu: „neka zvižde iz pušaka zrna", dok su istu riječ drugi učenici izgovarali *zrna.* Mislim, da sam taj glas čuo i u Poļicima na otoku Krku. Od nekoga Trsaćanina čuo sam također *dz* u nekoj riječi, no sam je zaboravio zabiļežiti. Glas *dz* dakle žive i u današńih čistih Čakavaca, koji se i ovdje sastaju s Dubrovčanima.

§ 19. Čakavci izgovaraju mnogo ńežnije glas *ć* nego Štokavci; neki Štokavci, n. p. Slavonci gotovo i ne razlikuju *č* od *ć.* Svako *tj* Čakavci ipak ne pretvoriše u *ć,* jer sam čuo n. p. u Sv. Martinu *net'jak,* u Dubašnici *list'je,* a u sv. Jakovu *karstjänin.* Pored toga je običajno *te* mjesto *će* i *treti* mjesto *treći.* Čudnovato je, da i u mletačkom narječju dolazi glas *ć.*

§ 20. Upotrebļavańe grlenih suglasnika nije jednako kao u Štokavaca. Čakavac u opće ne mijeńa onako redovito gutarale u si-

bilante, kako to čini Štokavac: *grîhi, orìhi,* ali *vrâzi* (Dabašnica); mimo to Čakavac rad zamjeńuje guturale. Na Cresu i u Rijeci govore *boh, vrah,* u Dobrińu *kudlàh* mjesto bog, vrag, kudlak (= vukodlak). U Belom sam zabiļežio: „hote *h* onomu". U Sv. Martinu govore *brîh* mj. *brîg,* u Dubašnici *kàvran* mj. gavran. Suglasnik *h* izgovaraju svi Čakavci oštro kao Nijemci, (izuzetak: *otìt* u Dub. mjesto * hotît = htjeti) i pred drugim suglasnim: *làhko* (u Dobrińu *lòhko).* Omišļaninu nije dapače teška ni skupina *hk* na početku riječi: *hkàt,* u Dubašnici *tkàt,* ali *kàlica.* U Dubašnici *làkat* i *nòhat* imadu gen. s.: *làhta, nòhta.* Govori se općenito *leh* i *lego* mjesto *nego. G* zamjeńuje *v: gäspet* (po Cresu), no čuo sam i *vaspet:* ВЪСПАТЬ. U Omišļu obratno: *kravujèc,* diminutiv od kraguj. Suglasnik *h* postaje *k: karvuâski* hrvatski (Lošińj), a obratno u Silbi: gen. pl. *dasâh* (u Dubašnici *dasâk).* Suglasnik *h* zamjeńuje se suglasnikom *f: hamantur* (Baška?), koje glasi u Dubašnici *frmentûn,* tal. formentone; na Rijeci i u ńezinoj okolici se čuje: *hùntalo* i *fùntalo* čeļade, koje govori kroz nos; *hùncut* i *fùncut* ńem. Hundfott; *kuhińa* i *kufińa;* pored *hervâski* govore i *fervâski,* dapače i *fergâski!*

Sva je prilika, da je i ime sela *Grohovo* (u riječkom kotaru) postalo od *Grofovo:* onuda je naime gospodovao knez Petar Zriński. Inače će biti *Grohovo* postańem isto s riječi *grûh* = sitno, mekano kameńe, krupan pijesak.

§ 21. Od *ps* postaje *pc* ili *fc: pcìna* (Dubašnica), *fcìna* (Lošińj). U Dubašnici glasi nom. sing. *pàs* a gen. sg. *pcä.* Suglasnik *p* može i otpasti: *coval* (Sv. Jakov) psovao.

§ 22. Od *pš* postaje *pč: lìpči; p* može i otpasti: *šenìca* (Dub.) i *čenìca* (Dobriń).

§ 23. Skupinu *čk* neki Čakavci podnose, dok drugi dobijaju asimilacijom *šk: mäčka* (Dub.), na Rijeci *mäcka,* u Stivanu *mëška;* a čuo sam negdje i *mäška.* Čuje se *bnetäški* mletački i *bnetäčki.* Čakavci zamjeńuju glasove *č* i *š,* i kada ne ide za ńima suglasnik: *aš* i *ač* quia, što je postalo od *zač.* Štokavci pored *škakļati* podnose i *čkakļati,* dok sam zamijetio u Čakavaca samo *škakļät* (Dub.) i *skakjät* (Rijeka). Dubašļani kažu *rìčki,* a sami Riječani *rêski* = riječki.

§ 24. Nekim Čakavcima je u izgovarańu skupina *tsk* = ck kano i Štokavcima: *hrvâcki, gospòcki* (Dub.); drugi opet imadu *sk: gospòski, hervâski* (Rijeka). Tako i Dobrińci: *sisvëski* mjesec studeni, a Dubašļani *sisvëcki.*

*

§ 25. Skupina *ct* postaje *st:* nom. sg. *ocȁt*, gen. sg. *ostȁ* (Dub). *c* postaje od *t:* *Crsȁt* (Dub.): Trsat kraj Rijeke.

§ 26. Riječ *crven* doživje u Čakavaca najčudnovatijih metamorfoza: *čŕļên* (Dub.), *čavjȅn* (Beli), *čarjȅn* (Osor) i *čovjȅn* (Dobriń).

§ 27. Dubašļani kažu *češļȁt* a Vrbničani *česrȁt*. Dubašlańi *šmûr* široka drvena zdjela za prańe kuhińskog posuđa, a Dobrińci *čmûr*.

§ 28. Čakavci govore *lȅh* ili *lȅgo* mj. nego, i obično *slebrȍ* mj. srebro.

§ 29. *v* se izgovara kao *f:* gen. pl. *listȍf* (Silba), *ńegȍf* (Lošiń). *v* pred *c* postaje *p:* *ôpca* mj. ovca (Dub.).

§ 30. Sibilante i palatale izgovaraju Dubašļani — a mislim da to vrijedi za većinu Čakavaca — baš kano i Štokavci, izuzevši neznatan broj izuzetaka, n. pr. *grôzje* grožđe, *škrb*. Ovu pošļednju riječ ima Vuk i ovako zabiļeženu iz „zapadnih krajeva". I ako je Vuk razlikovao dobro Čakavštinu od Štokavštine, opet mislim, da ńegovi „zapadni krajevi" često pokazuju čakavske osobine.

No mnogi predjeli čakavski po hrvatskom Primorju, po Kvarnerskim otocima i po Dalmaciji (Trogir, Vis) slabo razlikuju nepčane i slitne suglasnike te jedne zamjeńuju drugima. U Baški kažu: *ca* (ča), *pedešet*, *šol* (sôl), *šu* (su), *cujes* (čüješ), *stocȉte* (stočite). Baščansko *č, ž, š* je ipak nešto slabije od dubašļanskog *č, ž, š*. U Dragi Baščanskoj — udaļenoj kakova pô sata od Nove Baške — upotrebļavaju posve pravilno spomenute glasove.

Po Cresu zabiļežih: *becva* (bäčva), *cc* (ča), *godisće*, *vac* (vâč), *vecer* (vȅčer), *cern* (čŕn), *žent:* zent (zêt): **къзати**. *ža vaš* (za vâs); na Lošińu: *clovȅk, zena, zlocestemu;* na Silbi: *skocil, ca, recemo, sest, puska, ziv, zaba*. Riječani i ńihova bliža okolina slabo poznaju palatale, te upotrebļavaju mjesto ńih sibilante. Kostreńani su i Bakrani Čakavci; u susjednoj Krasici i Kukuļanovu opet Čakavci. Stariji Seńani govore također *ca*. Najsmješniji je pogledom na te glasove govor Baščana, jer je ńima *ž* = *z*, a *z* = *ž*!

§ 31. Čakavci, kako se znade i iz starije kńiževnosti, svako krajńe *m* pretvaraju u *n:* *govȍrin, gļȅdan, sȁn* itd. Za pravo to biva i u nutrńosti riječi, ako se na ime *m* nalazi pred suglasnikom Riječ *ozȉmac* hordeum glasi u gen. sg. *ozînca* u Dubašnici i u Silbi. Dakle bi bilo pravilo: *m* na kraju riječi i pred suglasnim postaje *n*. Dobašļanin će reći: *kȁmo, tȁmo,* a na Cresu kažu: *kân, tân*, i to nekako na nos. Za sve Čakavce ipak ne vrijedi gorńi glasovni zakon: u Dobrińu se govori češće *m* nego *n*, u Omišļu, mislim, uvijek *m*.

I Dubrovčani govore *sedandèsêt, osandèsêt* (Budmani o. c. 20); krajńega *n* može i nestati, a onda vocal ispred ńega steče nosni glas (Budmani o. c. 4). Slično i na Lastovu (Kušar l. c. I. 323). *m* pred *n* postaje *v: gûvno* gumno, *sedavnâjst, osavnâjst* (Dubašnica).

Odbacivańe i izbacivańe suglasnika.

§ 32. Čakavci ne trpe svih suglasnih skupina, koje voli Štokavac. Takova je skupina *sv,* od koje ispada *v: sȁki, sȁkakov, sȁkamo, slîć, sȕkal, srbȉt, srâb,* ali *svȉdar, svîća, svêt* sanctus (Dubašnica). — *salkal* (Baška). — *sȍki* svaki, *sȍkakov, sȍkamo, sȍkō, slači, sisveski* studeni (sisvȅcki), *sesvête* (sisvêti): svi sveti (Dobriń).

Dubašļani podnose *vsk: Petrôvski* lipań (srpań?), dok Dobrińci izbacuju *v: Petrȍski,* gen. *Petrȍskoga.*

Iz skupine *tvr* ispada *v:* Dubašļanin kaže *tvȓd* pored *četȓti, četrtâk,* a Riječanin *tȅrd, cetȅrti, cetertȕk.*

Odbačen je *v* ili *m: dovȉca, kȍčka, čêra:* кьчера, *nȕk, nȕčić, tȍrak, nȍgi* multi (Dubašnica). Ispalo je *v* i *u žȓna* pl. t., Handmühle, ali je poznata i riječ *žȓvań* Mühlstein. *p* je ispalo u *sôst,* praes. *sopên:* сопсти; *d* i *t* je nestalo na kraju: *dâž* (Dub.), *dȍž* Dobriń), *dȅž* (Omišaļ); *mȉlos, krîpos* (Dubašnica); *l* je otpalo: *tȅr* (Omišaļ) tr'o. Čakavci govore *grên* градѣ pored *rên.*

§ 33. Osobitih je promjena doživjela riječ *vrabac,* stsl. крабии: *orebȁc* (na Rijeci), *rȅpac* (Dubašnica). U Dubašnici se govori *dvâjset* dvadeset, *trêjset* trideset, a u Dragozetićima *trijëset.*

Odbacivańe i izbacivańe samoglasnika.

§ 34. U Čakavštini često iščili vokal na početku, na kraju i u nutrńosti riječi, čim biva vokalizam čakavski prema štokavskom siromašniji, i jezik pońešto tvrđi. Dubašļanin će reći: *vanu kuću* = „va onu kuću", *zȕt se* = izuti se; *spȍvid* ispovijed, *ko* mjesto *ako* n. pr.: „'ko ćete 'ko ne" = hoćete li ili ne; *kol* mjesto *okolo: kol nâs* = okolo nas, *kol môra* = oko mora; *Polinâr* Apolinar. U Silbi govore: *kadisbi* = „kadi s (= si) bil". U Stivanu sam čuo *vakȍ* (ovakö), a bez sumńe će se čuti i *nakȍ* mj *onakȍ.* Čakavski infinitiv nema redovno na kraju *i;* na Silbi ipak ostaje: *ļubȉti.*

U Dubašnici govore *pȍčkat* počekati, *dȍčkat* dočekati; u Baški *Safta* Elisabeta, a u pisanim spomenicima dolazi *Jelisafta.*

§ 35. U starih hrvatskih pisaca nalazimo *ko* u značeńu *kako.* Dubašļani kažu *kot:* „ti si zločest kot i on". Ono *t* u *kot* biće, mi-

slim, enklitično *ti*, kojemu je otpalo *i*, dakle: „kot i on“ = „ko ti i on“, koje se naglasuje: „kȍti ôn“. Međutim se čuje i: „kod i on“.

§ 36. Izgovarańem dviju riječi, koje se često u savezu ponavļaju, izlazi sažimańem i ispadańem samoglasnih jedna riječ. Oko Rijeke i po Cresu pozdravļaju se: *bo-ńimi*, a u Dubašnici: „bog š ńimi“. Po Primorju na ime prema talijanskom *ella* (mogló bi biti i prema ńemačkom „Sie“) govore odličnijoj osobi „oni“. — U Baški ima predjel *Sutvid:* bez sumńe = sveti Vid, i kapela *Smihovil* = sveti Mihovil, a na Cresu *Stivan* = sveti Ivan. Tako je vaļda i u Silbi *Podcukmarak* postalo od: „pod sveti Marak“, premda Čakavci, koliko ja znam, govore „*Marko*“ a ne Marak. Blizu sela Vrane na otoku creskom ima lokva, za koju tvrde, da nikada ne presahne, a zovu je *mrtlok*, što će biti za cijelo nastalo od *mrtva lokva*. U Stivanu govore *cernnoć*, *cera noć* = čera noć, t. j. sinoć.

§ 37. Tvrdilo se, da od tuđega *j* nastaje u nas *ž* n. pr. *Žid* od Judaeus. Budmani ipak ne zna, da li je ono *ž* postalo od talijanskoga *gi* ili od španolskoga *j*: judio? (Budmani o. c. 9). Mislim da u ovakim slučajevima odlučuje talijansko *gi*: na Cresu se govori *Žuve* za Ivan, gdje treba prije misliti na talij. *Giovanni* nego na latinsko *Joannes*. Čuje se po Primorju i *Zvane* i *Zvanić*.

§ 38. U sv. Ivanu zabiļežih *blaviteno* flavus, dok Dubašļani govore *plâv*. Talijanska riječ *cisterna* posve se iskvarila u Dubašļana: *guštêrna*.

§ 39. Stara će biti metateza *hlam* (Vrbnik) mjesto *halm:* хлъмъ — riječ dobro poznata po otocima, i *mlân* (Punat): * maln. v. § 12. d). U više se mjesta čuje *zajȉk* mj. *jazȉk*. U Omišļu govore *prest* mj. perst, t. j. prst. Ako su doista sonanti *l* i *r* prvotniji od al, el, ar, er, onda su za cijelo i samoglasnici *a, e* davno, davno dospjeli onamo, kako svjedoče metateze *hlam*, *mlan* i *prest*.

§ 40. Umetnuće glasa *v* u *tinkva*, riba u vranskom jezeru, tal. tinca, biće nastalo analogijom prema tikva, lokva itd.

§ 41. Glas *j* priańa za samoglasnik na početku riječi, osobito za *i: jȉst, jȉgla, jȁbuka, jȍš, jȉdro, jȉstina, jȉme, jimȉt, Jȉve, jiskȁt, jigrȁt* (Dubašnica). Ovako ipak ne biva u svih Čakavaca. Pokazne zamjenice nemaju na kraju *j*, dapače ostaju i bez krajńeg vokala: *ôv, ovȁ, ovȍ; ôn, onȁ, onȍ; tâ* človȉk, *tâ* ženä. Na Rijeci možemo čuti: *ovȁj zenȁ reklȁ*, no to je = *ovȁ j (= je) zenȁ reklȁ.*

Mislim dakle, da se prof. Strohal (Izvješće riječke gimnazije za g. 1882/3., s. 54) vara, kada tvrdi, da se na Rijeci govori: *ovaj* haec, *taj* ista, *onaj* ea, *ovoj* hoc itd. Parasitsko *j* javḷa se često: *kḷìn*, *kḷêt*, *gḷèdat*, *pròkḷet*, *gḷîsta*, *kḷèknut*, *kḷîšća* kliješta (Dubašnica).

I u čakavštini se uklańa jezik zijevu umetańem glasa *j*: katkada se *j* ipak jedva zamijećuje: *prìatel*.

§ 42. I danas su u Čakavaca posve običajne enklitike *ka* i *re* (običnije bez *e*): *gòreka*, *dòleka*, *noćàska*, *danàska* (oko Rijeke); *vecerèska*, *denèska* (Sv. Martin); *nikomur*; *nikamôr* (Dub.). Na Rijeci ima i enklitika *na*: *sadàna*, dapače i *sadàhna*. U Seńu govore: *gorikara*, *dolikara*, *ondekara*, *ovdekara*, *svagdir* i *svagder*; u Dobrińu: *nìgdīr*; u Baški: *domaka*. Tamna je postańa adverbij *namòr* (Dubašnica) = vaḷda.

Pronominalna deklinacija.

§ 43. Čakavci govore kao i Štokavci *ja*, na otočiću Silbi *az*, a u Fužini i po Kastavštini (u Istri) *jas*. Fužina i Kastav dotiču se s Kajkavcima, no gdje je Silba a gdje su Kajkavci! I Čakavci su dakle govorili *az* iḷi *jaz*, kada je eto na Silbi i danas tako.

Instr. sg. glasi od ove zamjenice: u Dubašnici *mànu*, *tòbu*, *sòbu*; u Dobrińu: *mònun* ili *mònu*, *sòbun*, a oko Rijeke: *mànun*, *tòbun*, *sòbun*.

§ 44. Čakavci našega područja govore: *ôv* hic, *ôn* ille, *tâ* iste. U Dubašnici su te zamjenice naglašene ovako: *ôv*, *ovà*, *ovò*; *ôn*, *onà*, *onò*; *tâ* masc. i f., *tô*, a sklańaju se: gen. sg. *ovôga*, *onôga*, *tôga*; *ovê*,[1] *onê*, *tê*; dat. sg. *ovômu*, *onômu*, *tômu*; *ovôj*, *onôj*, *tôj*; acc. sg. fem. *ovù*, *onù*, *tù*; instr. sg. m. i n. *ovîn*, *onîn*, *tîn*; fem. *ovû*, *onû*, *tû* (čuje se i ovù, onù, tù). Na Rijeci je gen. sg. m.: *ovêga*, dat. *ovêmu*[2] itd., a instr. sg. f. *ovûn* itd. U Silbi kažu *un* mjesto *on*. U istom mjestu zabiḷežih loc. sg. masc. *tîn*: *va tîn mêstu*, i instr. sg. fem. *ovôv*: *z ovôv daskôv*; *mojôv* (mojòv?), *ńegòvov*; u Dubašnici instr. sg. f.: „z *otu* golìčicu“ = cum hac puella, a u Dobrińu: „z *òtun* màstun“ (mašću).

§ 45. Zamjenica *kî*, *kâ*, *kô* sklańa se u Dubašnici: kôga, kê, kômu, kôj; acc. s. f. kû; loc. kôn, kôj; instr. *kîn*, f. kû. U Dubašnici se čuje i čudnovat instr. sg. masc *kôgu*:[3] „s kôgu si

[1] U Risiki *ovê* (ženì), u Dobrińu *ovè* (ženì).

[2] I Dubrovčani još sačuvaše ove starinske oblike, samo pomladiše naglasak: *òvegâ* itd. Budmani o. c. 19.

[3] U Stativama dolazi sličan oblik *nikegum* (Strohal u „Izvješću“ karlov. gimnazije za g. 1887/8, str. 28).

Laginjeve ...teke

bîl? = s kime si bio? Na Rijeci i oko ńe mijeńa se ova zamjenica: *kêga* ili *kegȁ*, *kêmu* ili *kemù* itd.

§ 46. Zamjenica сь, koja je dobro poznata iz starije dubrovačke književnosti, živi i danas u Čakavaca, no upotrebļava se samo uz neke riječi, koje znače vrijeme, n. pr. *sȅga lȅta*, *sȅga jùtra*, u Dubašnici i segùtra = sega jutra. U sv. Jakovu govore i *sìgoda* hoc anno.

§. 47. Čakavci obično pridaju svojoj upitnoj zamjenici *ča* (ca, če ili ce) riješcu *to:* „ča to delaš?“ te izgleda kano jedna riječ *čato;* no je ono *to* odjelito u ovakim izrekama: „ča si to rekal?“

§ 48. Na Rijeci i oko ńe, na Lošińu i na Silbi ima zamjenica *ńejȉ*, *ńejȕ* (u Lošińu *ńejuȁ*), *ńejȅ* = ńezin. Na Silbi zabiļežih gen. sg. fem. od zamjenice ıa: *ńêje* (muž), *ńêje* (matere).

§ 49. *sȁki*, *sȁka*, *sȁko* omnis sklańa se u Dubašnici: gen. sȁkoga, fem. sȁke; dat. sȁkomu, sȁkoj; instr. m. i n. sȁkin, fem. sȁku; *vȁs* (u Baški *svi:* svi dan), gen. sȅga; nom. fem. sȁ (mj. sva), gen. sȅ, dat. sôj; nom. n. sȅ mj. sve itd.; *nȉč* znači aliquid: „nič malo“ = ńešto malo. U Nemanića (III. 9) je *nȅč* ili *nȅšto* = aliquid. I na Rijeci se čuje *nȅc* = *nič* u Dub., a Nemanićevo *nešto* će biti isto, što u Dubašnici *unešto:* „uhȉtili smo unȅšto rîb“ = prilično mnogo, sredńe.

Na Silbi je *nišće* = nihil; ovdje se čuje i *štogod* i *ništar*. U Vrani na otoku Cresu čuh i zamjenicu *kińev* = čiji: „kińeva je zemļa?“ Ako me pamćeńe ne vara, čuo sam na Cresu i *čińev*. U Dobrińu glasi n. pl. fem. od zamjenice sâm: *sami:* „je žȇn, kê sâmi dojȇ“.

§ 50. Zanimļivo je sažimańe dviju zamjenica u jednu. Na Rijeci i u okolici se čuje: *ovîsti*, *tîsti* hic, *onîsti* ille, a na Krku (u Omišļu i u Dubašnici): *tanȉki*, *tanȅki* i *oninȉki* quidam. Od ovih zamjenica nastaju opet glagoli sa najrazličitijim značeńem. Kada tko što pripovijeda, pa se odmah ne sjeti glagola, kojim bi izrazio stanovitu radńu, skrpaće glagol: *taneȅčit*, *zataneȅčit* (Omišaļ); *zoninȉkit*, *zoninȉkit*, *razoninȉkit* (Dubašnica). U Omišļu sam čuo i glagol *razondȅt* sa sličnim općenitim značeńem, koji je za cijelo složen od: raz-on-de-t (ti) poput raz-on-i-niki-t (= ti).

Složena deklinacija.

§ 51. Neki Čakavci razlikuju vrlo dobro u pridjeva i naglasom i nastavcima oblike nominalne od složenih. Omišļaninu je *dȍber*

αγαθός a *dobrî* ó ἀγαθός: *ovȁ dobrâ ženȁ, ovȍ dobrô dītȅ* prema: *ovà je ženà dobrà, ovò dītè je dobrò.*

I Dobriňac osjeća razliku između *dobru* i *dobromu človȉku.* Dobriňcem je: *v lîpi kotȉgi*[1] = u lijepoj kotizi u opće, a *v lîpoj kotȉgi* = u ovoj ili onoj lijepoj kotizi. U Dobriňu zabiļežih: *na visokî* (substantivno) = na visoku mjestu. U Dubašnici — čini mi se — pridjev se sklaňa samo prema složenoj deklinaciji: lîp, lîpa, lîpo; gen. lîpoga, lîpe; dat. lîpomu itd

U Lošiňu zabiļežih: *zlocestega, zlȍcestemu;* u Dobriňu *muškôga,* a u Risiki *tenkôga.* U Velikom Lošiňu je voc. *sveto Marijo* (u molitvi), a u Malom Lošiňu *sveta Marijo.*

Na Rijeci govore *mertâv* mortuus, a u Dubašnici i drugdje *mr̂t.*

Evo još nekih pridjeva: dobrȍ, ovȁ je līpȁ, lîpu (ženû), tūstȁ, vrīdȍn, nâg — nāgȁ — nāgȍ; (crikȉ) vȅla; plitkȁ (vodȁ); tûst (običajno), a u Cresu tîl: тыти pinguescere; *širokȁ* (Grobnik); *màļahan* parvulus (Dub.); *ujatan* (Crkvenica) zaštićen od vjetra.

Nominalna deklinacija.

§ 52. Muške *o* — osnove.

Riješ se *stol* sklaňa u Omišļu:

Sg.	N. stô	Pl.	N. stolî
	G. stolȁ		G. stȍlī
	D. stolȕ		D. stolȍm
	L. stolȕ		A. stolȉ
	I. stolȍm		L. stȍlih
			I. stȍli.

U Dubašnici:

Sg.	N. stôl	Pl.	N. stȍli
	G. stolȁ		G. stȍli
	D. stolȕ		D. stolôn
	L. stolȕ		A. stȍli
	I. stolôn		L. stȍlih
			I. stȍli.

U Poļicima: gen. sg. stȍla, dat. stȍlu, instr. stȍlon; u Vrbniku nom. sg. stȍl, loc. stolȉ, gen. pl. stôl.

U Dobriňu: n. vȍl (u Dubašnici vôl), g. volȁ; pl. nom. volī, gen. vȍli, dat. volȍm, loc. vȍlih, instr. vȍli.

[1] *Kotiga je* na Krku ženska topla, zimska haļina (od ovčjih koža) za doňi dio tijela, u stsl. котыга tunica: кожьна k. (Miklošić).

U Dobrińu se mijeńaju riječ *dȍž* imber, i *otȍc* pater ovako:

Sg.	N. dȍž	Pl.	N. dožjȅ
	G. dožjȁ		G. dožȃj
	D. dožjȕ		D. * dožjȅm
	L. dožjȕ		L. * dȍžjih
	I. dožjȅm		I. dȍžji
Sg.	N. otȍc	Pl.	N. ocȉ
	G. ocȁ		G. otȃc
	D. ocȕ		D. ocȇm
	V. ȍče		L. ocȋh (ȍcīh)
	I. ocȅm (?)		I. ȍci.

U Dubašnici: s. nom. *dȃž*, gen. dažjȁ, pl. n. dȁžji.

Riječi po padežima:

Sg. n. *Jîve*, *Pâve*, *Mâte*, *Ontôn*, *Jûre*, *Tôme*, *Pêre*, *Šîme*, *dolâc*, *otâc*, *postôl*, *klobûk*, *nôž*, *vôz*, *kosîr* falx, *pȓst*, *vȓt*, *mȕzul* ulcus, šmûr (u Dobrińu *čmur)* široka, izdubena posuda za prańe zdjela itd., *čovȉk*, *kȍń* (u Vrbniku *kôń)*, *vrgȃń* osobit plug, *mašân* široka sjekira s kratkim držalom, *marnâr* nauta, *macân* mačak; *ojȉć* oje, rudo; *hodavčȉć* dijete koje je prohodilo, *nȍhat*, kämik, plämik, *mûn* motka, kojom se vrti žrvań; brêst, drôb, päs, pâs, tâst, zȅt, zûb, strâh, slêd vestigium, pȍp, bȍb, krâļ, käšaļ, jäńac, vazân uskrs, sasâc, lȍnac, pakâl, jâram, sȕdac, plâdań, svidȍk, *paļûh* uska livada oko oranice, *rožâc* nekaka bolest u goveda; nećâk, *krajâč*, *nàpršńak*, *mesopȕst*, *kudlȁk* vukodlak, *krsnîk:* protivnik „kudlaka"; da nema krsnika, „kudlaci" bi uništili ļude (Dubašnica). — vô, stô, dȅž, krâj *mlâz* ovčja sisa (Omišaļ). — *dolȍc*, *sȅn:* žeļezna os, oko koje se vrti žrvań, *umȅjok* mala oranica s pašńakom (umȅjak), *mûž*, *sosȍc*, *pētȅh* (petȅh), *strîc*, *zvōnčȉć*, *ogôń* (ogâń), *frȉs* šarena ženska sukńa za dôni dio tijela ispod gorńeg odijela, *vrdakô* prsluk, *zajȉk*, *prosînoc* siječań, *sîčoń* veļača, *môn* v. prije mûn; *màroč* ožujak, *aprîj* travań, *mâj* svibań, *mȉsec*, *tȍnoc* tanac, *kudlȁh* vukodlak (Dobriń). — *vȁrh*, *zîd*, *žmû* (Silba). — *Sȕšak* otočić kraj Lošińa, *otȁc* (Lošiń). — *sȍlad* tal. soldo, *čovȉk*, *ubȍrak*,[1] *hrbȁt* (Grobnik). — *požup* zvonar (Crkvenica), *pȅs* (Vrbnik).

Gen. sg.: Jîva, Pâva, Mâta, Ontôna, Jûra, Tôma, Pêra, Šîma, dôlca, ocȁ, postȍla, klobûka, nȍža, vȍza, kosîra, pȓsta, vȓta, člo-

[1] *Uborak* iznosi pô „merice", a *star* talij. stajo, ima 8 „merica". Mlinar dobija jedan uborak od svakog stara za svoj trud.

vïka, kȍńa, mašäna, marnâra, macäna, ojïća, hodavčïća, kämika, plämika, brêsta, tâsta, zčta, zûba, strâha, slêda, popä, bobä, krâļa, käšļa, jânca, vazmä, sascä, lônca, paklä, jârma, sûca, plâdńa, svidȍka nećâka, krajâča, näpršńaka, mesopüsta, kudläka, têlca (Dubašnica). — pesä, dežjä, końä (Vrbnik). — varhä, zîda, žmulä, ȍca (Silba). — ocä, *dẽlȕ* (dêla) partis, Ivänа, likarä, dȍcä (Dobriń). — zvonikä (zvonîka) (Baška). — Suška (Lošiń). — gospodarä, kastêla (Grobnik). — težakä (Sv. Martin). — Riječ *pȁs* ima u Dubašnici gen. sg. *pcȁ*, u Vrbniku *pesȁ* (nom. pës), u Belom i po hrvatskom Primorju *pasȁ*, pa ono sekundarno *a*, odnosno *e* ostaje u svima padežima.

Dat. sg.: varhȕ, ȍcu, zîdu, žmulȕ (Silba). — dȍcȕ (Dobriń). — redovnikȕ (Beli).

Riječi iz Dubašnice imadu u ovom padežu isti naglasak, koji i u genitivu, s toga ih i ne navodim.

Voc. sg. je u Čakavaca rijedak te se mjesto ńega upotrebļava nominativ. U Dubašnici se čuje samo od nekih riječi: bȍže, ȍče, brȁte.

Loc. sg. *Sušci* (Lošiń), *grädȕ*, końî (Baška). — *krȁji* (Silba). — *Crȅse*, *vetrȕ* (Sv. Martin). — *hladȕ* (Grobnik). — *grâdi*, *koń̂*, *Dobrȉńi*, *Krȁsi:* selo Kräs,[1] *kamizȍti:* žensko dȏńe odijelo, *stolȉći*, (na gorȉńem) *krȁji*, *Bribirȉ:* Bribir u hrv. Primorju, *dvorȉ*, *trbȕhi*, *Belẽji:* Belẽj selo na otoku Cresu, *pûti*, *redȕ*, *božȉći*, *podȉ*, *pūtȕ*, *Omȉšji:* gradić Omȉšoj = Omišaļ (Dobriń). — *Krke:* Krk, otok (Crkvenica). — (va svêton) *Marku* (Risika). — *člověku*, *jârmu*, *ocȕ*, *grîhu*, *vȓtu* (Dubašnica). — *špitalȕ* (Drenova).

U Dubašnici je lokativ samo na *u*, dok je u nekim mjestima pravilno na *i* ili *e*, no svuda se već javļa i noviji svršetak na *u*.

Instr. sg.: *ocin* = (Silba) = *ocên* (Dubašnica) = ocem, *mûzen* (Lošiń) = mûžen (Dub.), *redovnîkon*, *ûļen*, *smȍkon* (Dub.), zajïkon (Sv. Jakov), *krovôn* (Grobnik).

Nom. pl.: žmulȉ, ȍci (Silba). — gospodarȉ (Sv. Martin). — zvonȉ, zvoncȉ, soldäti, jûdi (ļûdi), nȍži, brȁti (Grobnik). — prȉjateli, postȍli, nȍži, kȍńi, marnâri, saldâti, pȍpi (Dubašnica). — *krājȉ* reges (Omišaļ). — *člověki* (Vrbnik). — *kudlȁsi*. Amo idu, mislim, i imena selâ: *Čižiće*, *Šugare* (Dobriń).

Gen. pl.: *vôl* (Vrbnik). — vȍli (Risika). — *očov* patrum, *końov*, *listȍf*, *popôv* i *pȍpov*, *krâjov* regum, *žmûlov* (Silba). — *badńi*

[1] Čuh i „*s Krȁsi*“, koje bi moralo biti gen. sg., a nominativ je *Krȁs!*

(Olib). — *šôldov* tal. soldo, *Starobašćànov* (Sv. Jakov). — dvanäjst *kabunȉ:* nekaka mjera za drva (Sv. Martin). — desetek *dân* (Vrana). — trinajst *cẽnti*, pêt *minȕti*, *Čȁvāl:* selo Čavle (Grobnik). — *judî* hominum, *dân*, *krâļī*, *tîć avium*, oson *kotâl*, *zvončîć* (Dobriń). — *pâs*, *ļûdi* (Baška). — volov, gradôv (Seń). — *volov* (Ogulin). — *voli* (Bakar). — par *mijari* (pâr *miļâri)* Sv. Martin. — *krâji* regum (Omišaļ).

U Dubašnici je genitiv plurala jednak nominativu množine: stöli, *vȍli*, pȍpi itd.

Dat. pl: *ȍcin* patribus (Silba). — popôn, krâljen, *końên*, prȉjatelon, marnâron (Dub.).

Acc. pl.: *ȍci* (Silba). — *volȉ* (Omišaļ).

U Dubašnici je acc. pl. jednak nominativu množine.

Loc. pl.: *ȍcih* (Silba). — nȍžih, vȍzih, pȓstih, kȍnih, zûbih (Dubašnica).

Instr. pl.: *kôjmi* (kȍńi) (Vrbnik). — *ȍcin* (öci) (Silba).

U Dubašnici je ovaj padež jednak nominativu množine: *ȍci* je dakle nom., gen., acc., voc. i instr.!

§ 53. *o* — osnove sredńega roda.

Omišļanin sklaňa riječ *selo* ovako:

Sg.	N. selȍ	Pl.	N. selä
	G. selä		G. sêl
	D. selȕ		D. selöm
	L. selȕ		L. sẽlīh
	I. selöm		I. sẽli (sẽlī?).

U Dubašnici sam čuo loc. pl. *selâh* i *selȉh*; u Dobrińu i u Vrbniku glasi taj padež *sẽlih*. U Belom je loc sg. *selẽ*, a loc. pl. selêh. U Dubašnici i u Vrbniku glasi instr. sg. *selôn*.

Primjeri po padežima: nom. i acc. sg. *dnȍ*, *kȍlo*, *blâgo*, *ûho*, *jâje*, *zdrâvļe*, *stegnȍ*, *drvȍ*, *čelȍ*, *krêlo* ala, *mlîko*, *sȍčivo*, *toporîšće* držalo svakog oruđa: sjekire, motike, stsl. **топорище**. Oko Varaždina kažu *porišče; kolẽno*, *govẽdo*, *jelîto* intestinum *želẽzo*, *brȉme*, *jȉme*, *dîte*, *jäto* mjesto zaštićeno od kiše, *gńâzlo* nidus, *sarâžje* (u Dobrińu *sarâgi)* vrsta najsitnijih sardela, *lẽto*, *sûkno*, *grôzje*, *vîno* (Dubašnica). — *grozdȍvi* collectivum „sûše grozdövi" (Dobriń). — *pisäni*, *delȁni*, *zelî* (zelȉ?) (Omišaļ). — *zelê* zeļe, ûli (ûļe) (Vrbnik). — *sênce* (sûnce) (Risika). — *selȍ*, *kolȍ*, *darvȍ*, *košćê* coll., ossa (Silba). — *ule* (Sv. Martin). — *pȍļe*, *sẽlo:* Žûbrovo Sẽlo, *vinȍ*,

suknȍ, *lȅto* (Grobnik). — *vinȍ* (Drenova). - *pužalo* (Lovran) bakļa, cfr. ruski пугало, пужало.

Gen. sg. *grozdȍva:* „dva vozä gvozdȍva“, „bilo je lipo gvozdȍva“. — *prošćenà* (prošćêńa): „prošćenä pität“ (Dobriń). — *zelà, ùla, pȍja* (vrbnik). — *darvà* (Silba). — *ùla, vinà* (Sv. Jakov). — *pȍļa* (Grobnik). — *zelâ* (omišaļ). — *sênca* (Risika). — *dnä, kȍla, blâga, stegnà, krêla, sȍčiva, toporîšća, želèza, jîmena, brîmena, ditȅta, sarâžja* (Dubašnica). — *vinà, jütra* (Drenova).

Dat. sg.: *zelû* (Omišal), *stegnù, dnù, sȍčivu* (Dub.).

Loc. sg.: *selì* (Punta Križa). — *mèsti, selì* (Dobriń). — *selì, kameńi* (Baška). — *lète* (Crkvenica). — *pȍļu, selù* (Grobnik), *dnù, kȍlu, stegnù, toporîšću* u Dubašnici, gdje se locativ svršuje samo na *u*.

Instr. sg.: *pȍļēn* (Grobnik). — *dnôn, kȍlon, blâgon, stegnôn, toporîšćen, brîmenon, ditȅton, sarâžjen, ȍkon* (Dubašnica)

Plur. Nom.: *košćä* ossa, *krosnä* (krôsna) Weberstuhl, *vrâta, grebenà* morski grebeni, collectiva (Silba). — *sȅla:* „ove sȅla“; *vrâta* (Grobnik). — *dêsna*, štokavski dêsni, *stegnä, kolà* (Dobriń). *lȅta:* „leta poredne“, *dnä, kȍla*; *nâdra* sinus; *jâja, stegnä, drvä, krêla, jelîta, brîmena* (Dub.).

Gen. pl.: *pôļ* (Grobnik), *Sȅlāc*, ime selu (Selca) u hrv. Primorju (Risika). — *jâj, lêt, dȓv, govêd, jelît, brîmen, ńädar* (Dubašnica).

Dat. pl.: *govȅdon, jelîton* (Dub.).

Loc. pl.: *ûstih* (Dobriń). — *mesteh* (Sv. Ivan). — *kȍlih, toporîšćih* (Dub.).

Instr. pl. *dêsni:* „Milica me je ujala z dêsni“ reče dojiļa[1] moje pokojne male Milice. — *ȍcin* oculis (Silba).

§ 54. Ženske *a* — osnove.

U omišļu se sklaňa riječ *žena* ovako:

Sg.	N.	ženä	Pl. N. ženî
	G.	ženî	G. žên
	D.	ženî	D. ženäm
	A.	ženù	A. ženî
	L.	ženî	L. ženäh
	I.	ženùm	I. ženämi

[1] Bar polovicu primjera, koje navodim iz Dobriňa čuo sam od ńe (Kata Strčić iz Sv. Ivana, a udata Brnić u Krasu). Između ńezina govora i pravih Dobriňaca iz mjesta Dobriňa ima neznatna razlika.

Gen. sg. je ovako u Risiki, u Belom, u Dobriǐu i u Vrbniku; dok u Dubašnici i u Silbi isti padež glasi *ženȅ* i *ženê* (u Cresu *zenȅ*). Dativ glasi u Belom *ženȅ*. Instr. sg. glasi u Dubašnici *ženȕ*; nom. i acc. pl. *žȅne*, dat. pl. *ženâm* loc. pl. *ženâh*. U Dobriǐu i u Vrbniku sklaňa se ova riječ, kao i u Omišļu, samo što se čuje ovdje ondje na kraju *n* mjesto *m*.

U Dobriǐu sam čuo i vocativ *žȅno*, dok bi drugdje rekli: „vi žênska“. Vocativ je već u opće rijedak. U Silbi se učuvao starinski instrumental na *ov*: *ženȍv* (*ž* je ovdje nekaki glas između *z* i *ž*), a dolazi i u posvojnih zamjenica i u pridjeva ženskog roda, što je sprijeda izloženo. Daničić tvrdi, da se ono *ov* javļa samo do druge polovice XIII. vijeka (Istorija Oblika str. 37) te ne priopćuje iz poznijeg vremena ni jednog primjera, a na Silbi i Olibu (možda još gdje) eto živi taj oblik do dana današńega.

Primjeri po padežima:

Sg. Nom.: *rȉba, brâda, glȉsta, jûha, rȉpa* rapa, *strêla, trâva, kȍčka, vrȉća, čirîšńa* cerasus, *nȍga, dicȁ, ôpca* = ovca, *jȉstina, ȕlika, Jȉstrija, golȉčina* augm. djevojka, cf. češki holka; *lopȁta, ženȁ, skočigôrka* nadimak neke žene, *piļȕna* kumče, *zadušȉna* neduha, *pȍruga, srâmota, tujîna*: gospodaru kuće su „tujîna“ plaćeni težaci. *Kâte, Mâre, Lûce, Dubȁšnica, lozunȉka* uva silvestris, *kobašȉca, zȉpka, Petrȍva, grebȕļa*[1] čim se grebe žerava (u Dub. *žerâvka*) u peći, *hrûšva* kruška (Dubašnica). — *glȁvȁ, jiglȁ, vodȁ, kȕća, daskȁ* (Silba), *fcȉna* augm. od „pas“ (Lošińj). — *deskȁ, zelvȁ* zaova (Omišaļ). — *bȅcva, vȅlna* (Beli). — *čȅkalica* mjesto, gdje lovac čeka srnu itd. (Fužina), *plovanȉja, vodȁ* (Grobnik), *poprȉca*: štokavski *paprica*, željezo, oko kojega se vrti žrvań; *žȕbica, višća* (vȉška) vještica, *morȁ* (mȍra), *glāvȁ, šoja* (šôjka), *mȁža* (i Kajkavci oko Varaždina govore ovu riječ) vreća, *stomȁńa* košuļa, *župica* ženska haļica, *nogȁ* (nȍga), *rukȁ* (rûka), *tetȁ, vodȁ* (vȍda), *Stȉpāńa* dan sv. Stjepana (Dobriń), *godina* tuča (Baška).

Gen. sg.: *vodê* (Silba i Nerezine). *zenȅ, vodȅ* (Lošińj). *rȉpi, vodȉ* (Sv. Ivan). *vodȅ, vičȅrńi, ȕri, škȍdi* (Sv. Martin). *vodȉ* (Cres). *bȅcvi* (Beli). — *ȕre, vodê, škȕļe* (Grobnik), *nȍgi, vodȉ, rakȉje, kuće, japnȅnice, tetȉ, stêni, polnoće, maše* (Dobriń). — *vodê* u Baški, a u Dragi Baščanskoj *vȍde*. — *vodî* (Bakar). — *drȁgi* (Risika). — *Petrȍve, Vlaharȉje* porugļivo o hrvatskom kopnu, *krȁve, sestrê, dicê, lȉpote, nȍšńe*: „tânke nȍšńe“ = tanka tijela, struka. *Kâte,*

[1] U Vukovu rječniku grebuļa = grabļe.

Lûce, *Mâre*, *zȉpke* (na Rijeci *zȉkve)*, *Dubȁšnice*, *lozunȉke* uvae silvestris, *kobasȉce*, *rȉbe*, *brâde*, *strêle*, *jȉstine* (Dubašnica).

Dativ: *Kâti*, *Lûci*, *Mâri*, *kobasȉci*, *dȉci*, *sestrȉ*, *brâdi* (Dub.).

Acc. sg.: *dâsku* (Silba). *lâd'ju*, *Mâru*, *Kâtu*, *Lûcu*, *dȉcu* (?), *sestrȕ*, *zȉpku*, *lȉpotu* (Dubašnica). — *Vȅju* (Veglia), *Rîku*, *nȍgu*, *mȍrū* (Dobriń).

Loc. sg.: *nogê* (Nerezine). *karsele* talij. scarsella, žep; *malatie* talij. malatia, bolest, *kuće* (Sv. Jakov). — *glavȅ*, *Rekȅ* (Sv. Ivan). *Rèšćine:* „po Rešćine“ = po riječkom kotaru. *konȍbe* (Grobnik). — *drȁgi*, *krȁvi*, *kȕći*, *kobasȉci*, *brâdi* (Dubašnica).

Instr. sg.: *rukôv*, *daskôv* (Silba). *decȕ*, z *mojû ženû* (Sv. Jakov). — *pȕšku*, *golȉčicu* = djevojčicom, *rȉbu*, *brâdu*, *dȉcu*, *ženû* (Dubašnica). z *mojȕ ženû* (Lošiń). *zenûn*, *vodûn* (Bakar). z *glāvũn* (Dobriń). *ženȕm* (Omišalj). *ženun*, *ovcun* (Hrelin). *bȍžjun* (Drenova). Imamo dakle oblike na *ov*, *u*, *um* i *un*. Daničić mišlaše, da je ono *m* dodano obliku na *u* samo „u sadašńih Kajkavaca“ (Istorija Oblika s. 38), dok je ono, kako gorńi primjeri pokazuju, posve običajno i u čistih Čakavaca.

Vocativ je, kako je već prije rečeno, rijedak. Na Silbi sam čuo *ćâće*, a u Dubašnici — mislim — glasi taj padež *ćȁćo*.

Plur. Nom.: *dâske* (Silba). *kući* (Osor). *dropȉni* (Sv. Ivan). *skȕdlene kuće:* kuće s drvenim krovom (Grobnik). *mekȉne* furfur, *sestrȅ*, *glâve*, *ôpce*, *vrȉće*, *ȕlike* (Dubašnica). *lokârdi*, *bârki*, *gaće*, *sosȉce:* „sosȉce narâstu ditȅtu“, *rûki:* „već su rûki gori“, *nogi*, *kalamȕti*, *mȕše* (Dobriń). *lîpi dȅski* (Risika).

Gen. pl: *desâk* (Risika) *dasâh:* dasaka, *krajîc* reginarum (Silba), *nuôg:* (Lošiń) nógâ. — *ovâc*, *rîb*, *glȋst*, *strêl*, *nôg*, *jȉstin*, *ȕlik*, *golȉčin* (Dubašnica). *nedîj*, *sirôt* (Dobriń).

Dat. pl. *dȁskan*, *dicân*, *ovcân*, *rȉban*, *ȕlikan* (Dub.).

Acc. pl. *krȁvi*, *ručȉce*, *nožȉce*, *pijavice*, *bočve. zȁtoki:* zatoka = „vrata“ od isprekrižanih drveta na zagrađenoj šumi ili polu, *svȉti* (Dobriń). U Dubašnici je ovaj padež jednak nom. pl.

§. 55. *i* — osnove.

Nom. sg.: *kôst*, *zībê* zipka, kolijevka. *kȍkōš* (Dobriń). *ļubâv*, *kôp*, *ôs*, *škȓb*, *bôl*, *ȕvod:* „vražja uvod“, isto što prokleto, vražje. *pȃmet*, *zȁpovid* (Dubašnica).

Gen.: *ļubȁvi*, *kôpi*, *ȍsi*, *bȍli*, *zȁpovidi* (Dub.). *zībȅli*, *kostȉ* (Dobriń). *kostî* (Vrbnik), *kostê* (Silba).

Instr.: *ļubȁvi*, *kostȕm*, *svojȕm velȉkum jakostȗm* (i *jakošćȗm*), *màstun* (Dobriń), *kostun* (Hreļin), *kostûn* (Vrbnik), *košćû* (Dubašnica), *kostôv* (Silba), *pȍmoću* (Drenova).

Pl. Nom. *kȍsti* (Dobriń i Dub).

Gen.: u Omišļu *jȕdī*, u Vrbniku *kostî* (biće možda pravo: *kȍstī*).

Dat. *kostȁm*. Ja sam čuo ovaj oblik od inteligentnijeg čovjeka; no kako u starim župnim kńigama dolazi *stvaram*, ne ima povoda sumńi, da ne bi i prosti Dobrińac rekao „kostam".

Loc. pl. *kȍstih* (Dobriń i Dub.).

Instr. pl. *kostȁmi* (Dobriń), *kȍsti* (Dubašnica).

§ 56. Konsonantske osnove.

Crīkȉ se sklańa:

u Omišļu		u Vrbniku			
Sg. N. i A.	crīkī	Sg. N. i A.	crikî	Pl. N.	crîkve
G.	crīkvȅ	G.	crîkve	G.	crîkav
D.	crīkvȉ	D.	crîkvi	D.	crîkvan
L.	crīkvȉ	L.	crikvî (crîkvi?)	L.	crîkvah
I.	crîkvum	I.	crîkvun	I.	crîkvami.

na Ŕijeci

Sg. N.	crêkav	Pl. N.	crêkve
G.	crêkve	G.	crêkav
D.	crêkve	D.	crêkvan
A.	crêkav	A.	crêkve
L.	crêkve	L.	crêkvah
I.	crêkvun	I.	crêkvami.

U Silbi: N. sg. *crīkȉ*, g. *crikvȇ;* Sv. Ivan: nom. *crêkva*, loc. *crêkve;* Beli: *crêkva;* Grobnik: *crikav*, loc. *crîkvi;* Dobriń: gen. sg. *crikvȅ;* Dubašnica: *crîkva, crîkve, crîkvi,* acc. i instr. *crîkvu,* plural je posve jednak pluralu vrbničkomu.

Primjeri. Sg. Nom.: *krî* (Omišaļ i Vrbnik), *smokî, ùliki* (Vrbnik), *smokȉ, lokȉ* (Silba), *dītȅ, hrùši, bȍči, kř̀v* (Dobriń). U Dubašnici glase gorńe riječi: *smôkva, ùlika, lôkva, hrûšva* = kruška, *bȁčva, kř̀v, dīte.*

Gn. *kȅrvi* (Omišaļ), *kervȇ, smokvȇ, ùlikve* (Vrbnik), *lokve* (Silba). — *smôkve, ùlike, lôkve, hrûšve, bȁčve, kř̀vi, ditȅta;* izuzevši *krv* i *dite*, sve se ove riječi sklańaju kao ženske *a*-osnove (Dubašnica).

Acc. sg. *bočȉ* (Dobriń).
Loc. *bočȉ*.
I. *krvȗn* (Vrbnik).
Plur. Nom. *sûhi smokvê* (Vrbnik); gen. *smokâv* (Vrbnik); instr. *smokvȁmi* (Dobriń).

U Dobrińu se sklańaju riječi *mȁt* i *hćî* ovako:

Sg. N.	mät	Pl. N.	mätere
G.	mätere	G.	mätēr
D.	mäteri	D.	mäteram
A.	mäter	A.	mätere
V.	(mâjko)	V.	mätere
L.	mäteri	L.	mäterah
I.	mäterom	I.	mäterami.
Sg. N.	hćî	Pl. N.	hćëre
G.	hćëre	G.	hćêr
D.	hćëri	D.	hćerȁm
A.	hćêr	A.	hćëre
L.	hćëri	L.	hćerȁh
I.	hćerȕm	I.	hćerȁmi

U Vrbniku je gen. sg. *hćerȅ*, instr. sg. *hćerȗn*, gen. pl. *hćêr*, dat. *hćerȁn;* u Risiki gen. s. *hćerê;* instr. sg. *mȁterun*, a u Puntu i u Dubašnici *mȁteru*.

U Silbi glasi instr. sg. *materov*, a vocativ *mâjo*.

§ 57. Uz brojnike zabiļežih ove primjere deklinacije: *dvâ volȁ, trì volȉ, četȉre volȉ, pêt vȍlī, dvi ženȉ, četire ženȉ, pêt žȇn, dva selȁ* (Omišaļ). — *tê dvî žȅne, trî pâri vȍli, četȉri vȍli* (Dubašnica). — *dvâ fantȉni* dva mladića, *tri dâna, obadvȁ, pêt sīnȉ, četȉre bârki*, obedvî ženȉ, *trî mȉsece, dvîh sīnȉ* (Dobriń). — *tri sīnȉ, dve hćȅre, dvoje decȅ* (Crkvenica). — *dvî nȍgi* (Risika).

§ 58. Pažļiv motrilac može lako opaziti, kako Čakavcima već nestaje gramatička svijest; oni ovdje ondje ne mare za rod ni za padežne nastavke: „*ove* sȅla“ iz Grobnika, „leta *poredne*“ iz Dubašnice; „*sûhi smokvê*“ iz Vrbnika; *tri mȉsece*, „*soscȅ*“ (nom. *sosȍc) me bolê* = sise me bole, iz Dobriňa; *oce me bolê* = oči me bole, iz grada Cresa. U Poļicima čuh: „*hoj z ovce*“ (= hodi s ovcama), a u Dubašnici: *z nȉkakovu stvâr* i *fȁński dicȁ*.

Mislim, da ne ću pogriješiti, ako taj pojav pripišem donekle utjecańu tuđeg talijanskog jezika. Možda ne iščeznuše bez traga na Krku ni Rumuńi, koje je ovdje naselio knez Ivan Frankapan

u XV. vijeku. U gorńoj Dubašnici vide se i sada ruševine nekadašńeg sela *Vlašići*, koje je, sva je prilika, dobilo ime od Vlahâ, t. j. Rumuńa.

Pošļedńi Rumuńi izginuše istom u naše vrijeme u gradiću Krku (Veglia) i u Poļicima. Po pripovijedańu g. M. Mužine, bivšeg poļičkog, a sada župnika u Belomu (na Cresu), umro je g. 1875. Mate Bajčić (bilo mu je preko 80 godina), pošļedńi čovjek, koji je u selu Bajčićima (župa Poļička) govorio sa ženom rumuński.

§ 59. Dok Kajkavci vole diminutiva, te govore i u ozbiļnu govoru: pesek, dedek, striček, stolek, nosek, volek, bikec itd, Čakavci ļube augmentativa. Diminutiva čine Kajkavštinu nekako djetińastom; augmentativa opet u ustima Čakavca izgledaju kao da se svemu ruga. Tako u Dubašnici može čovjek čuti u najobičnijem razgovoru: *krumpirìna*, *žličina*, *glavìna*, *nosìna*, *końìna* itd., dapače i za djecu imadu takovih riječi: *maletìna* = dijete muško, *maletùļa* i *maletùļina* = dijete žensko, *ditetìna* itd. Premda znade i Čakavka dragati svoju djecu te će od mila govoriti: Perìć (mali Pere), Pavìć, Jivìć, Jurìć itd., opet će ona reći o svojoj i o tuđoj djeci, kada je zlovoļna: Perìna, Pavìna, Jurìna, itd.

To je osobita crta u značaju Čakavca, te on ļubi krupne izraze, pa se toga ne može otresti ni naobražen čovjek, rođen Čakavac. To odgovara nekako okorjeloj naravi Čakavca, vikla stradańu, velikom fizičkom radu i ozbiļnom shvaćańu svijeta: tu je odgonetka pojavu, da je Primorac junački i uspješno prkosio tuđinstvu kroz vijekove.

Konjugacija.

§ 60. Praesens glagola *jes* — spreže se u Dubašnici: sàn, sì, jê, smȍ, stȅ, sù[1]; s negacijom: nîs, *nîsi*, nî, nîsmo, nîste, nîsu. U Dobrińu je naglas različit: nîs, nisî, nî, nismȍ, nistȅ, nisù. U Vrbniku, po otoku Cresu i Lošińu govore *sȅn*, *nisȅn*.

Na Silbi sam zabiļežio: *kadisbî* = kadi s(i) bî (bîl); od *je* opet otpada *e* te se može čuti: „*ovòj lîpo*“, gdje je očevidno naglas kriv, da je enklitika posve okržļavila kano posebna riječ. Od *gresti* (infinitiva nijesam u živu govoru nikada čuo) glasi praesens: *grȇn*, *grêš*, *grê*, *grêmo*, *grêste*, *grêdu* (Dubašnica), a u Dobrińu *rȇn*. U Silbi zabiļežih *grȅš*, a od Hreļanina čuh: *greste*, *viste* (= vidite).

U Silbi se spreže praesens od *spati*: *spîm*, *spîš*, *spî*, *spīmȍ* (spîmo), *spītȅ* (spîte), *spû* (spê); od *kopati*: *kȍpam*, *kȍpaš*, *kȍpa*, *kȍpamo*,

[1] Kao enklitike gube dakako ovi oblici naglas: jâ san, tî si itd.

kȍpate, kȍpaju (u Dubašnici jednako); od brati: *bȅrem, berȅš* (bȅreš), *berȅ* (bȅre), *beremȍ* (bȅremo), *beretȅ* (bȅrete), *berû*. U Dobrińu: *kopâm, kopâš*, kopâju.

Primjeri praesenta po licima:

Sg. 1. *kl̥enên* кльнѫ, *znân, jȉden* eo, *umîn, jȉman, gl̥ȅdan, dîn* govorim, *jȉšćen* (Dubašnica). — *mâžem, prȁvjan* narro, *mozem* мълзѫ (Dobriń). — *kl̥anen* кльнѫ (Hreļin). — *vȅčȅn* клѣкѫ (Omišaļ).

2. *kl̥enêš, znâš, jȉdeš* is, *umîš, jȉmaš, gl̥ȅdaš, dîš, jȉšćeš* (Dub.).

3. *prosȅhne* (Sv. Martin), *nosî, kosî* (Grobnik); *kȉsa* n. pr. repa, *mȍre* = može, *stojî*. Gorńi primjeri imadu u ovom licu isti naglas (Dubašnica). — *gjȅda* (gl̥ȅda), *kričî, plâti, dȍžji, zîje* (zȉda), *zȉgoji*: *izgoji, *ozȉhne* zijevne, *potȍkne*: „potȍkne ogȍń“, *krȉše*: „Kataríńina krȉše van (inače *von!*), do božȉća mȉsec dân“ (poslovica), *sičȅ, derȅ*: „sičoń sičȅ a màroč derȅ“, *srîbl̥e* = srče (Dobriń). — *rečȅ* (Grobnik). *potkopȁ* (Risika). — *poznȕ, spijȅ* (Drenova). U Dubašnici ima riječ *trbida*, koja znači: „vaļda“, a postala je za cijelo od „treba da“ ili „triba da“: „tr̆bida je kȕpil“ = vaļda je kupio.

Pl. 1. *jîmo* edimus, *nakȍpamo, vȉdimo, sedîmo, pîjemo* (Dubašnica).

2. *vȉdite* (Grobnik), *hȍdite, mȅl̥ete, stojîte* (Dubašnica).

3. *vȉdu*, kupȕju (Silba). — *stojê, velê* (Grobnik). — *zȍbl̥u, jȉdu, kâl̥aju, bùdu* (Dubašnica). — *mȍzù* мълзѫтъ, *bolê, narâstu, zîju, dojê, gânaju, pridajû, vȍkù* клѣкѫтъ (Dobriń), *bolê* (Cres).

§ 61. Imperativ. 2 sg.: *zȁn* (Dragozići) glasi u Dubašnici *zȁmi* = štok. uzmi. — *vecȉ* u Omišļu, u Dobrińu *vȍcȉ*, u Dubašnici *vûci*. — *mȉri, ne hȉtāj* (Grobnik). — *stôj*: dojiļa me upita, bi li se dala fotografati: „nä sîde (na sîdė?) ali na stôj?“ (Dobriń).

2. pl.: *vȍcȉte* (Dobriń).

U Omišļu poznaju glagol *pazit*, od koga glasi 2. lice sg. imperativa *pazi*, a 2. lice množine *pâjte* (pâjte?). Ovo je *pajte* postalo, mislim, poput oblika *nemoj* od *ne mozi*.

U Vrbniku sam opet čuo *uhajda*, a znači „slušaj“. „Uhajda“ (naglasa nijesam zabiļežio) je bez sumńe pojačani imperativ prema štokavskom *uzjašide*, dakle *uhaj-da*. U stsl. ima glagol ѫхати odorari, a u kajkavskom „vohati“, a s tim će biti isto i štokavsko „njȕšiti“. I ako je u *uhaj* drugo značeńe, ja i ne sumńam, da odgovara posvema stsl. *ѫхай. Ono *da* iza „uhaj“ možda je opet imperativ, samo je otpalo na kraju *j*: i u štokavštini se pojačava tako imperativ: „dođi daj“ itd.

§ 62. Imperfekt. Ovo vrijeme u književnosti i u govoru inteligencije hrvatske sve se rjeđe čuje: tomu su donekle krivi nekńi-

ževni dialekti, koji samo sporadično sačuvaše imperfekt. I Dubrovčani, koji su danas Štokavci, ne umiju izgovarati ni imperfekta ni aorista s pravim akcentom, jer je u ńih nestalo tih vremena (Budmani s. c. 20).

Koliko ja znam, imperfekt je u Čakavaca u punoj snazi samo u Dubašnici na otoku Krku. Ovdje se to vrijeme od glagola *hodȉt* i *bȉt* esse spreže i naglasuje:

Sg.	1. hȍjahi	Sg.	1. bȉjahi, bȉhi
	2. hȍjašeš		2. bȉjaše, bȉše (bȉšeš)
	3. hȍjaše		3. bȉjaše, bȉše
Pl.	1. hȍjahomo	Pl.	1. bȉjahomo, bȉhomo
	2. hȍjahote		2. bȉjahote
	3. hȍjahu		3. bȉjahu.

Navodim još: 1. sg. *grejȃhi* ibam, *govȍrahi*, *skȍčahi;* 3. sg. *proflȅraše* talij. proferire; *dijȃhu* ajebant. Imperfekt dakle imadu i perfektivni glagoli, jer su *skočȉt* i *proflȅrit* perfektivni glagoli. Čakavski imperfekt ima obično značeńe radńe, koja traje ili se ponavlja; no vrlo često zastupa kondicional, te *hȍjahi* može biti „ibam" i „irem" n. pr.: „aš (= ač, quia) ti ne hȍjašeš, da te nî on zvȃl"; „bȉše mi boļe, da san bȉl pametnȉji". U Puntu se čuje vrlo rijetko po koje lice: *prodahomo*, tako i po Vinodolu: *govoraše.* I u Baški je izginuo imperfekt, no prošloga ga vijeka upotrebļavahu baščanski župnici: *dahomo* itd.

U Dobrińu upotrebļavaju samo stariji ļudi katkada 3. lice jednine i množine, dok sam u kńigama župnog ureda dobrińskog našao oko g. 1700. oblike: *prodahomo*, *činihom, gušťaše* talij. costare. U Dobrińu je dakle imperfekt iščilio istom u ovom vijeku. G. 1548. piše Dobrińac pop Mavrović *mogahi* (Kńiževnik II, 22), a *bihi* dolazi dva puta i u Kukuļevićevim „Acta Croatica" (1465. i 1555.) na str. 320 i 327. I Geitler je našao jedan primjer u starini (Rad LVIII, 196). Geitler je čuo i u Vrbniku od nekoga starca (ibidem): *hȍjahi, govȍrahi* itd. U Daničićevoj „Istoriji Oblika" nema ni jednog primjera za 1. lice jednine imperfekta na -hi, jer Daničić nije crpao ni iz Kukuļevićevih „Acta Croatica", znamenitoga vrela za povjest hrvatskog jezika.

§ 63. *Budem* se čuje ovdje ondje. U Cresu glasi 1. lice jednine *buh:* „kada buh veli" = „kada budem velik", a u Dobrińu (mislim i u Dubašnici) *bȕdeh.* Ostala su lica — dajbudi u Dubašnici — jednaka štokavskim. Čuje se i *bum,* no, mislim samo u kraje-

vima, gdje je Čakavština natruńena Kajkavštinom, n. pr. u Ogulinu (ovdje se već govori i *kaj*).

§ 64 Aorista, koliko ja znam, Čakavci već gotovo ne poznaju. U Silbi se čuje samo *reče:* „on mi reče". *Bim* je poznat svim Čakavcima, a spreže se: *bȉn, bȉš, bȉ, bȉmo, bȉte, bȉ.* Čuo sam i *bȉhmo* (Dubašnica).

§ 65. Dvojine u glagola nemaju više Čakavci — ja je bar nijesam čuo. Fortis[1] tvrđaše, da se po otoku creskom upotrebļava dual. Mene uvjeravaše g. 1882. pokojni starac, pop Oršić, da se za ńegova djetiństva govorilo u Vrbniku: *kadi sta bila?; hota, hota.* Nema povoda sumńi o istinitosti toga kazivańa, kada ima potvrde zato i u starijoj hrvatskoj knńiževnosti.

§ 66. Čisti Čakavci grade danas futur kano i Štokavci: kopat ću itd.

§ 67. Čakavski infinitiv izbacuje krajńe *i*, izuzevši Silbu, gdje se svršuje na *ti.*

Poradi naglasa i glasova priopćujem sve zabiļežene infinitive: *zȇnt* (zȇt): **бъзати** (grad Cres i Vrana). — *vlȉć, mlȉst, zȉmat, mȍčȁt* (mučȁt), *olijȁt* pomazati bolesnika svetim uļem, *pitȁt, lobizȁt:* **лобъзати** osculari, *srȉbat* (sȓkat), *mostȉt* (mastȉt) nogama gaziti grožđe, *gānȁt* (gânat) govoriti (Dobrińi). — *ļubȉti*, tâncati (Silba). — *dȁlbat* dupsti, *polȇt* (polȉt) (Lošińi). — *vȍlet* (vȍlit), *mlȅt* (mlȉt), *posȅjat* (posȉjat), *živȅt* (žȉvit) (Sv. Jakov). — *imȅt* (jimȉt) (Sv. Martin). — *stȁvit, boćȁt* od talij. boccia: igra na velike drvene kugle (Grobnik) — *pȃst* pascere, *stȃt, prȋt, zȕt* excalceo, *dȋlit, dȃvit, hrȃnit, trȕžit:* nalik biti na koga, *kȕšnut, prodȁt* (Dubašnica). — *vihranit* othraniti, odgojiti (na Cresu). — *navrȁnit se* strka ļudi, koji što začuđeno gledaju (Omišaļ).

§ 68. Participp praesenta act. Čakavcima je danas prislov kano i Štokavcima, a svršuje se, koliko sam mogao opaziti, samo na *ć:* „vȉdel sen ga *padajúć*" (Vrbnik). Stariji oblik nađoh u živu govoru samo jedan: „nä *sȉde* (sȉdē?) ali na stôj" = sjedeći ili stojeći (Dobrińi).

§ 69. Participa praet. act. I. nijesam nikada nigdje čuo, premda je bio u starih Čakavaca, n. pr. u Marulića, vrlo čest.

§ 70. Participp praet. act. II. još je češći u današńoj Čakavštini nego u Štokavštini, jer, izgubivši Čakavci gotovo sasvim

[1] Saggio d' Osservazioni. Venezia 1771., str. 44.

imperfekt i aorist, upotrebljavaju mnogo više složena vremena. Evo zabilježenih primjera:

a) jednina: *kopȁl* (Cres). — *hvalȉl, govorȅl, rȅkel, pȁdal, vȉdel, zgorȅl, pȍbral, zvȃl* (Vrbnik). — kupovȃ (Silba). — *imel, hotel* (Sv. Jakov). — *prišel, bil,* reke(l), bi se *otȅlo* (Sv. Martin). — *prošlȁ, nosilȁ, ubilȁ, bȃl* *bojal, bojao; *natukȃl, pȕcalo, vȉdel, prodavȁl, cvalȍ* (Grobnik). — *umrlȁ* (Crkvenica). — *postȁrala, gȃnal* = govorio, *zgȕbil* (Dubašnica). — *bolȅlo, hojivȃ* hodao, *spālȁ* spavala, *obôkō* (obükal), *mȍčȁla* (mučäla), *dālȁ* (dâla), *gānȁ* (gânal), *sosivȁla:* „morȁ ńim ga (t. j. dijete) je sosiväla“, *ȕmr* (ümrl), *prȁvī* (prävil) — *prȁvilā-prāvjȁla: prȁvit* = pripovijedati, *ȕšō* (üšal) pobjegao, *rȅkō* (rekal), *kārȁ* (kâral), *pītȁla, moglȁ, hodȅla, hȉtila, sȍpō* (sȍpal), *dȃ* (dâl), *imȅla* (jimȉla), *govorȇ, vajȃ* (vaļâl), *zȇ* (zêl), *šô* (šâl) išao, *pršô* (prȉšal), *ujȁla* (ujȉla), *stikȃ:* „da bi ogoń stikâ“ (da bi stȉcal ogâń). — *igrȃ* (jȉgral), *kopȃ* (kȍpal), *obedvivȃ* objedovao, *delivȃ* (dȅlal), *strošȋ, bȋ; plȇ, plelȁ, plelȍ; pīsȁ* (pīsâ?), *pīsȁla, pīsȁlo; zȍbrā, zobrȁla, zobrȁlo:* izabrao; *kȍvā, kovȁla, kovȁlo. tôkō, tōklȁ:* „mat me je tōklä“. U primjerima: *prȍda* (prȍdal), *ziprazńîva* ispražńivao, *plȁka, pomȍgo, zȉriza* (zrȉzal) izrezao, biće te sam kod bilježeńa prečuo dužinu na pošljedńem slogu (Dobriń). — *ȕmar, umȁrla, umȁrlo* (ümrl, ümrla, ümrlo). Lošiń. — *ter, tȅrla, tȅrlo; plȇ vȉdē, zȉbrā, tȇkē* tukao (Omišalj). — *kȃzal, došlȁ, poznȁla* (Drenova).

b) množina: *kupovȁli* (Silba); *jimȉli, nosȉle, kupȍvali, glȅdali, plȅle* (Dubašnica). — *jȁli* (jȉli), *hodȅli, počnȅli, zȉhranili, kladȁli, stōklȉ* (stûkli), *kūpȉli* (Dobriń), *zȉkopali* iskopali (Risika).

§ 71. Particip praet. pass. jednak je štokavskomu, izuzevši naglas i gdjekoje glasovne razlike: *vȉjen* viđen, *skȍpano, nasȃjen* nasađen, *kȃrano; obȕčen, obȕčena, obȕčeno* (Dubašnica). — *navržen:* od vještica, koje ļudima prouzrokuju kakovu bolest. Tako kažu Dobrińci, a drugdje se čuje *naštrapan.*

Rječnik.

§ 72. I prijedlog *vy* se spomińe kao osobit karakter nekih slavenskih jezika, jer ga oni imadu, a drugi ga ne poznaju. Prijedlog se *vy* javļa samo složen s glagolom u jeziku poļskom, češkom, ruskom, a sporadično i u slovenskom: n. pr. ruski выдать, вывесть, выборь; češki vydati (poļski wydać), vyvesti, vybor, a hrvatski izdati, izvesti, izbor. Dakle mi, Hrvati i Srbi imamo *iz* mjesto *vy.* Miklošić navodi u Etim. Rječniku samo jedan primjer iz hrv. je-

zika, i to *virišiti* = erlösen. Taj primjer dolazi u nar. pjesmi iz Brguda u Istri: „sve duše se virišile“, a izdavač opaža (Hrv. nar. pjesme iz Istre VI. 8), da se po Istri čuje *vilaz* (sunca) i *vireni* (blago).

Dr. Crnčić među tim primjećuje u „Arkeol. Vjesniku“ (VII, str. 84), da se po Krku govori: *vìkopati, vìkoreniti, vìorati, vìguliti, vìbrati, vìneti* (eximere, tollere), *vìlaz* itd. To je g. Crnčić čuo bez sumńe u Dobrińu. Ja sam zabiļežio na Rijeci: *sunce je vilezlo, mesec je vilezal, račun vilazi;* u Mošćenicama (Istra): *ovce su vignali;* na Cresu: *virodilo je, vihranit* i *vilaz* = izlaz, izdatak, i *vini mi trn.*

Prijedlog se dakle *vy* prilično sačuvao u Čakavaca, premda je i u ńih običniji *iz* kao što u Štokavaca.

Starinskih riječi iskazuje mnogo Čakavština, n. pr. *tîl* = tust (Cres), *golac* ili *golec* = mladić, *golìca* = djevojka (augm. golčina, golìčina; dim. golìčica), *lobzati* = ļubiti (Cres), *kìjac* ili *kìjec* poluotočić bez glavice, i mnoge druge, koje se navode tijekom rasprave. Još ću istaknuti samo jednu riječ. Blizu Omišļa pokraj mora kažu Omišļani nekom predjelu: *na Sëpnu*, Dubašļani *na Sȁ nu*, a Dobrińci *na Sȍpnu*. Nominativ glasi u ustima Dubašļanina *Sȁpan;* Dobriňac će za cijelo reći *Sȍpon* a Omišļanin *Sëpen*. To je narodu vlastito ime, a ipak nalazimo toj riječi tumač u starosl. **и сѣнѣнъ** = bimaris!

Takovih petrefakta pozna Čakavština dosta mnogo.

§ 73. Kajkavština je puna germanizama, no Čakavština po Istri i po kvarnerskim otocima je još punija talijanizama. Broj talijanskih riječi je veći u onim mjestima, kojih stanovnici idu više u svijet, n. pr. u Baški, dok je u Vrbniku jezik mnogo čišći. U Vrbniku može čovjek čuti gotovo sve rodbinske nazive, koje upotrebļavaju Štokavci, dok će u Dubašnici samo koja stara žena znati što je n. pr. *zâlva* = zaova. Mlađi svijet, osobito muškarci, kao da ne znaju što je *stric*, *ujac* itd., već govore talij. *barba* itd. To je pošļedica tuđe prosvjete i gospodstva. U glagolskim krčkim spomenicima je običajna riječ otok; no današńi Krčani govore *ižula*, talij. isola, a svoju zaboravļenu hrvatsku riječ počińu mlađi istom u najnovije vrijeme opet upotrebļavati! Kako se lijepo razvija hrvatska prosvjeta i hrvatska svijest, trijebe se talijanske a šire hrvatske zaboravļene riječi ili neologizmi. Koliko je talijanština prodrla u prosti narod, vidi se odatle, što stariji Krčanin ili Cresanin, koji nije polazio hrvatskih škola i koji ne čita hrvatskih

novina ni knìga, lakše razumije kaki talijanski sudbeni spis nego hrvatski, jer su mu nepoznati hrvatski tehnički izrazi. Ta talijanski jezik bješe onuda kroz vijekove službeni jezik, a i sada ga austrijska vladavina podržava!

§ 74. Nemačke su riječi po Kvarnerskim otocima vrlo rijetke, južnije po Dalmaciji još rjeđe. Ja sam zabiļežio ove: *hùncut* Hundfott, *tànac* Tanz, *tâncati* tanzen (na Silbi pored *tanac* govore i *kolò*), *kùšnut* küssen, *fàński* ili *fàjnski* fein, *trèfit* treffen, *frâj* snubļeńe, *fràjar* Freier, *frajàt* freien i „trošiti bez potrebe“. Sve se ove riječi govore u Dubašnici, no nijesu nepoznate ni ostalim Krčanima ni Cresanima, ni Riječanima itd.

§ 75. U Vrbniku se čuje čudnovata riječ *berakos*, koja znači od prilike: „ne marim“, „nije me stalo“. Može li to biti slavenska riječ?

Dobrińci govore *èńa* mjesto običnih čakavskih riječi *vàļe* ili *dìļe* u značeńu *odmah, skoro*. Možda je ono *èńa* postalo od stsl. **нынѣ**?

Po otoku creskom postoji kletva: *grîn te zêl*, a znači od prilike: „uzeo te vrag“ ili „ubila te strijela“ (Čakavcu je *strêla* = grom). Kaka je to riječ?

U Dubašnici živi prijedlog *olâj*, a znači: kod, tik, n. pr. „olâj crîkve“. Čini mi se ipak, da se taj prijedlog upotrebļava najviše na moru, da se označi blizina dviju lađa. Kada se približava Talijanac sa svojom lađom drugoj, doviknuće: *olà*, t. j. pazite. Možda je u tom *olà* vrelo prijedlogu *olâj*.

Bilješka. Otkad je ova rasprava predana akademiji, ugledali su svjetlo nekoliki prilozi o čakavštini od poznatog filologa dra. V. Oblaka u Jagićevu „Archivu für slav. Philologie“, Band XVI. Evo i starijih priloga, kojih nijesam naveo u §. 1., jer sam ih istom nedavno pročitao, a vrijedni su spomena, kad se govori o izučavanju čakavštine: *Peraški dialekat* od prof. T. Brajkovića u programu c. k. gimnazije u Kotoru za g. 1892/3, i *Čakavske osobine u današnjem dubr. dijalektu* od prof. M. Kušara u programu c. k. gimnazije u Dubrovniku za g. 1888/9.